

UPPSALA UNIVERSITET
Kyrkohistorisk teologi D-uppsats
15 hp, VT 2014
Handledare: Oloph Bexell

Ivar Rhedin i fokus

En analys av kolumnen *Från vår horisont/Horisonten* i *Göteborgs
Stiftstidning* 1934-1945

Författare: Sofia Larsson
Fiffi_go89@hotmail.com

Innehåll

1. Inledning.....	1
1.1. Syfte, frågeställning och avgränsningar	1
1.2. Materialbeskrivning och metod.....	3
1.3. Terminologi.....	5
1.4. Forskningsläge.....	9
1.5. Disposition.....	11
2. Bakgrund	12
2.1. Sverige och Svenska kyrkan under perioden 1934-1945	12
2.2. Ivar Rhedin – Präst, redaktör och partiledare	15
2.3. Nationalsocialistiska arbetarpartiet och tidningen <i>Den Svenske nationalsocialisten/Den Svenske folksocialisten</i> (DSN/DSF).....	17
3. Nationalsocialismens partipolitik och den tyska kyrkan	19
3.1. Den tyska kyrkostriden.....	19
3.2. Från vår horisont	21
3.3. <i>Den Svenske nationalsocialisten</i> (DSN)	22
3.4. Sammanfattning och delanalys.....	24
4. Nationalsocialismen och dess antisemitiska agerande	25
4.1. Kristallnatten	26
4.2. Från vår horisont	26
4.3. <i>Den Svenske nationalsocialisten</i> (DSN)	28
4.4. Sammanfattning och delanalys.....	29
5. Nazitysklands krigföring i Europa.....	30
5.1. Norge 9 april 1940.....	31
5.2. Horisonten	31
5.3. <i>Den Svenske folksocialisten</i> (DSF).....	34
5.4. Sammanfattning och delanalys.....	34
6. Det norska nationalsocialistiska partiets påverkan på den norska kyrkan.....	36
6.1. De norska prästernas nedläggande av sina ämbeten 1942.....	37
6.2. Horisonten	37
6.3. <i>Den Svenske folksocialisten</i> (DSF).....	38
6.4. Sammanfattning och delanalys.....	39
7. Hitlers död och Nazityskland nederlag och förlust i andra världskriget.	41
7.1. Hitlers död och Tysklands kapitulation.....	42

7.2. Horisonten	42
7.3. Den Svenske folksocialisten(DSF).....	45
7.4. Sammanfattning och delanalys.....	47
8. Avslutande diskussion.....	49
8.1. Sammanfattning.....	53
8.2. Slutsats	55
9. Bibliografi	57

1. Inledning

Andra världskriget avslutas i Europa i och med Tysklands kapitulation den 8 maj 1945. Idag är det relativt enkelt att inta en negativ ställning till Hitler och andra världskriget då vi vet vilka konsekvenser de medförde. Vi vet vilket lidande Hitlers ideologi skulle vålla kommande generationer. Efter kriget slut har det visat sig att det har funnits ett behov av att klassificera människor, även på den svenskkyrkliga arenan, som verkade under den aktuella perioden utifrån deras agerande samt ställningstagande till Hitler, hans ideologi och politik. Att klassificera enskilda kyrkliga profilers ställningstaganden leder till att Svenska kyrkans förhållningssätt till Tysklands politik under den aktuella perioden blir synlig, då de kyrkliga profilerna företrädde som representanter för Svenska kyrkan i och med sin kyrkliga position. Frågan är hur vi idag ska förhålla oss till de människor som inte var nationalsocialister men som på något sätt ändå delade vissa åsikter och rörde sig i en del sammanhang som kunde uppfattas som nationalsocialistiska. Går det att placera in en person med en tvetydlig inställning till nationalsocialismen i någon specifik klass eller finns det en gråzon? Går det att analysera en persons inställning till en politiks ideologi utifrån dennes kommentarer kring enskilda politiska händelser i tidningsartiklar?

1.1. Syfte, frågeställning och avgränsningar

Syftet med undersökningen är att ge ett bidrag till analysen av förhållandet mellan Svenska kyrkan och utrikespolitiken före, under och efter andra världskriget. För att ge ett exempel på detta kommer undersökningen att behandla Svenska kyrkans förhållande till nationalsocialismen med hjälp av en analys av en svenskkyrklig teolog under den aktuella perioden. Denna teolog är Ivar Rhedin (1881-1953). Rhedin var under sitt liv verksam i Göteborg som kyrkoherde i Säve pastorat och efter ett par år blev han även kontraktsprost i Älvsyssels södra kontrakt. Han var redaktör och ansvarig utgivare för *Göteborgs Stifts-Tidning* samt under en tid partiledare för *Kyrkligt folkparti*.¹ Rhedin blir lämplig för undersökningen då bilden av hans relation till nationalsocialismen är omtalad och splittrad. Ingmar Brohed, beskriver Rhedin i sin bok *Religionsfrihetens och ekumenikens tid* (2005), som en person som visade stor samstämmighet med nationalsocialismen och som uttryckte närstående åsikter gällande antisemitismen.² Lars Gunnarsson beskriver Rhedin i *Svenskt Biografiskt Lexikon* (2013) som en person som var positivt inställd till nationalsocialismen

---

¹ Gunnarsson, 2013 s. 1

² Brohed, 2005 s. 172

men som redan på 1920-talet tog avstånd från antisemitismen.³ Genom en analys av Rhedins kolumn *Från vår horisont/Horisonten* i *Göteborgs Stift-Tidning*, en jämförelse med den svenska nationalsocialistiska tidningen *Den Svenske nationalsocialisten/Den Svenske Folksocialisten* samt en tydlig definition av begreppet nationalsocialist kommer undersökningen att bidra med ett resultat som understödjer ett klagörande angående Rhedins inställning till nationalsocialismen.⁴

Resonemanget ovan leder fram till huvudfrågeställning för undersökning som är:

Vilka ställningstaganden gör Ivar Rhedin i sin kolumn *Från vår horisont/Horisonten* i *Göteborgs Stifts-Tidning* gällande den nationalsocialistiska rörelsen i Tyskland?

Undersökningen avgränsas genom att perioden 1934-1945 behandlas. Den avgränsas ytterligare, på grund av materialets omfattning och på grund av den tid som är rimlig att använda till undersökningen, genom att utgå från fem större händelser som skedde under den aktuella perioden och som Ivar Rhedin kommenterar i sin kolumn. De händelser som blir belysta i undersökningen är:

- a) Den tyska kyrkostriden under året 1934.
- b) Kristallnatten 1938.
- c) Invasionen och ockupationen av Norge 1940.
- d) De norska prästernas nedläggande av sina ämbeten i protest mot nationalsocialismens inträde i den norska kyrkan 1942.
- e) Hitlers död och Tysklands kapitulation 1945.

Dessa händelser speglar såväl nationalsocialismens ideologiska och politiska intåg i den tyska och norska kyrkan, nationalsocialismens antisemitism och rasbiologi, Nazitysklands krigsföring i Europa samt förlust och nederlag i och med Tysklands kapitulation 1945. Att klarlägga Rhedins åsikter kring dessa händelser leder till att hans grundhållning till nationalsocialismen, som den definieras i undersökningen, blir synlig och en jämförelse med den svenska nationalsocialistiska tidningen, *Den Svenske nationalsocialisten/Den Svenske folksocialisten*, åsikter blir möjlig. Jämförelsen med den svenska nationalsocialistiska tidningen görs i undersökningen för att Rhedins kolumn *Från vår horisont/Horisonten* på ett

---

³ Gunnarsson, 2013 s. 3, 4

⁴ En mer ingående beskrivning av Ivar Rhedin följer i kapitel 2:2

tydligt sätt ska kunna speglas mot nationalsocialistiska ställningstaganden och därav bli till hjälp att svara på undersökningens huvudfrågeställning.

Motivet för att undersökningen börjar i februari 1934 är att Ivar Rhedin först då började skriva sin kolumn *Från vår horisont/Horisonten* i *Göteborgs Stifts-Tidning* vilket är den text i tidningen som på ett tydligt sätt går att tillskrivas honom.⁵ Det är också detta material som avses användas som primärkälla för undersökningen. Detta innebär att undersökningen inte tar hänsyn till övriga artiklar som Rhedin skrev i *Göteborgs Stifts-Tidning*. Undersökningen avslutas i december 1945 då Tyskland kapitulerade i maj samma år. Motivet för undersökningens avgränsning styr även avgränsningen för den nationalsocialistiska tidningen *Den Svenske nationalsocialisten/Den Svenske folksocialisten*.

Utifrån motiveringen ovan för avgränsning ställs en rad delfrågor för att besvara undersökningens huvudfrågeställning:

- a. Vad ansåg Rhedin om den tyska nationalsocialistiska statens maktövertagande i den tyska kristna kyrkan och hur kom detta i uttryck i *Den Svenske nationalsocialisten*?
- b. Vilket ställningstagande intog Rhedin och *Den Svenske nationalsocialisten* gällande nationalsocialismens rasbiologiska samt antisemitiska aktioner?
- c. Hur förhöll sig Rhedin och *Den Svenske folksocialisten* till Nazitysklands krigsföring i Europa?
- d. Hur speglade Rhedin och *Den Svenske folksocialisten* Hitlers död och andra världskrigets avslut i och med Tysklands kapitulation?
- e. Vilka likheter respektive skillnader fanns det mellan Rhedins åsikter och de åsikter som framkom i den nationalsocialistiska tidningen *Den Svenske nationalsocialisten/Den Svenske folksocialisten*?

1.2. Materialbeskrivning och metod

Primärmaterialet som ovan beskrivits är hämtat från *Göteborgs Stifts-Tidning* och Ivar Rhedins egen kolumn *Från vår horisont/Horisonten* och från den svenska nationalsocialistiska tidningen *Den Svenske nationalsocialisten/Den Svenske folksocialisten*. Anledningen till att Rhedin jämförs med *Nationalsocialistiska Arbetarpartiets* (NSAP) tidning *Den Svenske nationalsocialisten/Den Svenske folksocialisten* motiveras utifrån att det är den enda svenska nationalsocialistiska tidningen som utgår från ett parti som är aktivt utan avbrott under hela undersökningsperioden. Ett parti som hade kunnat vara användbart i

---

⁵ Gunnarsson, 2013 s. 3

undersökningen var *Svenska Nationalsocialistiska Partiet* som har beskrivits av Helén Lööw i boken *Nazismen i Sverige 1924-1979* (2004) som det första nationalsocialistiska samlingspartiet i Sverige.⁶ Detta parti upplöstes i slutet av året 1936 och dess partiledare Birger Furugård uppmanade sina partimedlemmar att söka medlemskap i NSAP istället.⁷ Detta leder till att det partiet och dess tidningar inte var aktuella för undersökningen trots att det var mer konservativt orienterat. Troligtvis hade en undersökning av någon annan nationalsocialistisk tidningen inte gett en annorlunda bild över händelserna som undersökningen behandlar då nationalsocialisterna i Sverige grundade sig på samma idékomponenter men hade olika tyngdpunkter. För undersökningen i stort är det de nationalsocialistiska idékomponenterna som är viktiga och inte huruvida konservativa eller liberala partierna var. Artiklarna som används är hämtade från tidningarna mellan åren 1934-1945 och då specifikt utifrån de fem händelser som undersökningen belyser. Den tyska kyrkostriden består av undersökt artiklar från tidningarna mellan februari och december 1934, artiklarna om Kristallnatten är hämtad från tidningarna som utkom i november 1938, invasionen och ockupationen av Norge består av artiklar hämtade från tiden april-juni 1940 och för den norska kyrkostriden har undersökta artiklar författats under tiden april-maj 1942. Hitlers död samt Tysklands kapitulation är undersökt med artiklar hämtade från maj månad 1945. Under denna tidsperiod kom *Göteborgs Stifts-Tidning* ut en gång i veckan och *Den Svenske nationalsocialisten/Den Svenske folksocialisten* kom ut en till två gånger i veckan.

Undersökningen utgår från ett litteraturstudium då det källmaterial som används består av böcker och artiklar. I granskningen av materialet används en historisk-hermeneutisk analys. Denna analys är vald då allt material måste belysas utifrån Rhedins och författarna som bidrog med material till *Den Svenske nationalsocialisten/Den Svenske folksocialistens* perspektiv, situation samt mening med det som står skrivet i artiklarna. Att använda den hermeneutiska analysen leder till en möjlighet att söka dolda budskap. Detta är nödvändigt i granskningen av materialet då framförallt Rhedins texter är av en mer poetisk karaktär och det var sällan som han på ett tydligt sätt skrev ut sina åsikter och ställningstaganden. För att kunna få svar på uppsatsens delfrågor och slutligen huvudfrågeställning måste texterna bearbetas med hjälp av en förförståelse av tiden som Rhedin verkade i, vem han var som person samt söka förstå syftet med hans kolumn.

---

⁶ Lööw, 2004 s. 15

⁷ Lööw, 2004 s. 24

1.3. Terminologi

Att reda ut begreppet *nationalsocialist* har sedan länge varit ett mål för många forskare. Detta har lett till att begreppet har en rad olika betydelser då olika forskare har lagt vikt på olika idékomponenter i begreppet. Därför kommer nu en redogörelse för olika definitioner som sedan kommer att diskuteras och slutligen leda fram till den definition som kommer att användas och ligga till grund för undersökningen av Rhedin.

Harald Ofstad definierar den tyska nationalsocialismen i sin bok *Vårt förakt för svaghet* (1972) som ett förakt för det som den betraktar som svaghet.⁸ Detta är ett tema, menar Ofstad, som genomsyrar hela nationalsocialismens ideologi. Detta förakt präglade Nazitysklands lagar, förvaltningsavgöranden, domstolsbesluten, budgeten, skolundervisningen, barnuppfostran och så vidare. Enligt Ofstads analys över nationalsocialismen menar han att styrka och makt är det som är viktigt och beundransvärt inom nationalsocialismen. Tyskland skulle, enligt Ofstads analys av nationalsocialismen, vara så starkt som möjligt så att det inte riskerade nederlag. Landet skulle organiseras utifrån att bli så effektivt i kamp som möjligt. Därför skulle Tyskland, enligt Ofstads analys av nationalsocialismen, byggas upp som en auktoritär ledarstat, baserad på total lydnad gentemot ledaren. Demokratiska och parlamentariska beslutsmetoder skulle elimineras då det hämmar ledarens beslutsgenomslagskraft. På grund av samma orsak skulle alla organisationer som kunde tänkas hämma ledarens makt upplösas.⁹ Vidare skriver Ofstad att enligt nationalsocialismen skulle yttrandefrihet samt pressfrihet upphävas och motståndare, särskilt judar och politiskt vänsterorienterade, tillintegroas. Varje form av moralisk och politisk självständighet måste bekämpas. Genom att göra så förintar nationalsocialismen dess största oroselement som är opposition. Enligt Ofstads analys av nationalsocialismen, skulle uppfostran, skola, undervisning och alla massmedier ta som sin uppgift att bekämpa ”karaktärsvaghet och viljesvaghet”.¹⁰ För att vara en nationalsocialist räcker det inte bara att agera som en, utan personen måste vara en nationalsocialist med hela sitt sinne och med alla sina känslor. Detta är en livsinställning som präglar hela människans liv och leder till att denne ser allt utifrån att tjäna sin ledare och dennes planer. Ledaren, menar nationalsocialismen enligt Ofstads analys, var en metafysisk manifestation av folkviljan, folket vill det som ledaren vill. Ledaren hade visioner och denne tog hand om tänkandet och ingen kontroll av ledaren tilläts. Alla människor är ansvariga inför ledaren, men ledaren själv var bara ansvarig inför sin mission

---

⁸ Ofstad, 1972

⁹ Ofstad, 1972 s. 155

¹⁰ Ofstad, 1972 s. 156

och inför sig själv.¹¹ Ledarens vilja var den sanna folkviljan. Det tyska folket, anser nationalsocialismen utifrån Ofstads analys, är högststående i världen, ”kronan” på den ariska rasen som var krönt på den rashierarki som naturen och därigenom Gud själv hade skapat och ville att människorna skulle acceptera. Tyskarna, menar nationalsocialismen enligt Ofstads analys, är Guds utvalda folk, som skulle härska över världen. Mindervärdiga raser, som judar och polacker, dominerar världen, menar nationalsocialismen, och försöker utrota den tyska rasen. Nationalsocialisten, anser enligt Ofstads analys, att allt värdefullt föds i krig och målet var Tysklands seger. Allt är tillåtet så länge det ledde till Tysklands seger.¹²

I Martin Linds avhandling *Kristendom och nazism* (1975) definieras nationalsocialismens ideologiska centrum utifrån tre rubriker; det folk-partikularistiska draget, elitprincip och ledarprincipen.¹³ Under första rubriken skrev Lind att nationalsocialismens inställning talar för att varje människa tillhör ett folk och kan endast finnas till som en del av ett folk. Folken är ursprungliga enheter, som naturen skapat och som sammanbinds av gemensam egenart, ras, historia, språk och geografisk utsträckning. Hela tillvarons karaktär är en kamp mellan de starka och de svaga. Enligt nationalsocialismen innebär en god ordning att folken ständigt kämpar mot varandra. Denna uppfattning om folken tyder på tydliga partikularistiska drag.¹⁴

Under rubriken elitprincip fortsatte Lind att beskriva nationalsocialismens syn på kampen mellan de svaga respektive starka folken. Nationalsocialismen menar att ett folks styrka inte enbart består av dess militäriska styrka utan också utifrån dess rasrenhet, personlighetskaraktär hos folkets ledare samt folkmedlemmarnas personliga tillit till ledaren. Är folket utifrån dessa krav starkt menar nationalsocialismen att även folkets militära slagkraft kommer att vara betydande. Hitler ansåg att han utifrån alla raser kunde fastställa att arierna utgjorde den förnämsta rasen. Han grundade detta påståendet på sina egna iakttagelser av naturen som han menade hade låtit arierna bli den kulturgrundande rasen.¹⁵ Den ariska överlägsenheten förknippas alltid med den judiska rasens underlägsenhet vilket även det kan ses utifrån naturens ordning. Detta leder till att nationalsocialismen tillger sig själv en elitstämpel vilket också måste förknippas med ett förakt för de svaga.¹⁶

Under den tredje och sista rubriken, ledarprincipen, beskriver Lind att eftersom nationalsocialismen ser folken som en naturgiven ordning innebär det att det inte endast är

---

¹¹ Ofstad, 1972 s. 156

¹² Ofstad, 1972 s. 157

¹³ Lind, 1975

¹⁴ Lind, 1975 s. 16

¹⁵ Lind, 1975 s. 16

¹⁶ Lind, 1975 s. 17

levande människor som är folkmedlemmar, utan att det också innefattar avlidna och inte ännu födda människor. Detta leder till ett avvisande av den demokratiska styrelseformen.¹⁷ Det viktigaste när en ledare utses är att det råder ett personligt förtroendeförhållande mellan ledaren och folkmedlemmarna. Det är i den äkta personligheten som folket finner sin ledare och genom tilliten som folkmedlemmarna kommer att känna för sin ledare vilket leder till total lydnad.¹⁸

I Heléne Lööws avhandling *Hakkors och Wasakärven* (1990) undersöks nationalsocialistiska partier under perioden 1924-1950.¹⁹ Lööw förklarar nationalsocialismen genom att se skillnader mellan den och fascismen.²⁰ Hon har tre rubriker i sin avhandling; de gemensamma ideologiska grundelementen, politiska mål och organisation. Lööw har beskrivit de gemensamma ideologiska grundelementen med orden antiliberalism, antisocialism samt antikapitalism. Ideologins politiska mål är att vara en nationalistisk auktoritär stat byggd på traditioner och att vara en reglerad icke klassbunden nationalekonomisk struktur som har förmågan att till viss del omforma det sociala livet. Nationalsocialismen drömde om ett imperium och om att skapa en helt ny kultur. Organisatoriskt är ideologin uppbyggd på ritualiserade möten, symboler och politisk koreografi som drar åt det mytiska och romantiska hållet. Det politiska militariserades och det finns en positiv inställning till att använda våld som politiskt vapen och ideologin har en organisk samhällssyn. Nationalsocialismen hävdar den manliga dominansen och glorifierar ungdomen. Ideologin tenderar till att ha en auktoritär, karismatisk och personlighetsrelaterad ledare, fixerad vid en person.²¹

I Lars Gunnarsson avhandling *Kyrkan, nazismen och demokratin* (1995) beskrivs nationalsocialismen som en ideologi med ett brett spektrum av idéer.²² Den var totalitär och var motståndare till alla andra samtida samhällsåskådningar. Nationalsocialismen var antiliberal, antidemokratisk samt antikommunistisk. Dess politiska mål var att skapa en nationell, nazistisk kultur och eftersträvade en gränsdragning mellan staterna efter en nationalitetsprincip. Det tyska folket, menade nationalsocialismen, var herrefolket och rasläran var central. Rasläran innebar föreställningen om att den tyska ariska människan var överlägsen gentemot alla andra folk och raser. Nationalsocialismens parti och stat organiserades efter en ledarprincip. Det politiska livet militariserades och politiska möten

---

¹⁷ Lind, 1975 s. 17

¹⁸ Lind, 1975 s. 18

¹⁹ Lööw, 1990

²⁰ Lööw, 1990 s. 8

²¹ Lööw, 1990 s. 9

²² Gunnarsson, 1995

ritualiserades. Nationalsocialismen fick en religiös karaktär, med inslag av mysticism.²³ Vidare var lag och ordning ledande begrepp inom ideologin. Nationalsocialismen förkastade det demokratiska samhällets liberala frihetsideal då demokratin sågs som en orsak till moraliskt underminerande och individualism. Nationalsocialismens alla idékomponenter finns samlade i antisemitismen.²⁴

I Sverker Oredssons bok *Lunds universitet under andra världskriget* (1996) skildrar Oredsson Lunds universitet och dess studenters förhållande till nationalsocialismen och nationalsocialistiska idéer.²⁵ Till att börja med upplyser Oredsson läsaren om att det fanns skillnader mellan tyska och svenska nationalsocialister även fast den grundläggande ideologin var densamma. En organisation eller en person i Sverige kunde under den aktuella perioden vara högerextremistisk, antidemokratisk samt sympatiserade med delar av nationalsocialismens ideologi men samtidigt inte vara nationalsocialist. Oredsson definierar människor som nationalsocialister om de var organiserade i nationalsocialistiska partier. En nationalsocialist var en person som önskar att Nazityskland skulle vinna världskriget. Vidare får en person denna beteckning om denne anammade nationalsocialismens rasidéer med antisemitismen.²⁶

Innehållsmässigt skiljer sig inte dessa fem definitioner av begreppet nämnvärt från varandra vilket går att utläsa ovan. De är enade om vad nationalsocialismens grunder och huvudelement består av. Det som skiljer författarna åt är deras utförlighet när de beskriver begreppet och vilka innehållsliga komponenter de lägger vikt vid. Oredsson, Gunnarsson samt Lööv beskriver ordet kort men kärnfullt. Ofstad och Lind har betydligt längre utläggning för hur man ska förstå nationalsocialismen och det går att utskilja att Ofstad och Lind har liknade beskrivningar av begreppet om än att Ofstad är mer utförlig än Lind. Detta leder till att det går att dra slutsatsen att Lind troligtvis har använt sig av Ofstads definition som inspiration i sin egen utläggning av begreppet. Oredsson är den enda som belyser problematiken med att klassificera en person eller organisation som nationalsocialistisk, då dessa kunde ha högerextremistiska drag, vara antidemokratisk eller sympatisera med nationalsocialismen i vissa delar men nödvändigtvis inte klassificeras som nationalsocialistiska.²⁷ Detta är ett påstående som kommer att behövas ta hänsyn till i undersökning av Ivar Rhedins åsikter om Hitlers ideologi samt krigföring före, under och efter andra världskriget. Problematiken som

---

²³ Gunnarsson, 1995 s. 29

²⁴ Gunnarsson, 1995 s. 31

²⁵ Oredsson, 1996

²⁶ Oredsson, 1996 s. 9

²⁷ Oredsson, 1996 s. 9

uppstår gällande Oredssons definition är hans kriterium som påvisar att en person som klassificeras som nationalsocialist ska vara organiserad i ett nationalsocialistiskt parti.²⁸ En person kan ha nationalsocialistiska åsikter och hålla med en nationalsocialistisk organisation i dess ideologi oavsett partitillhörighet. Det är alltså inget avgörande kriterium.

Begreppet *nationalsocialist* definieras i undersökningen utifrån Oredssons definition av begreppet med motivering utifrån diskussionen ovan. Dock tillämpas inte hela Oredssons definition, utan kriteriet gällande organisation och tillhörigheten till en nationalsocialistisk organisation faller bort med motivering beskriven ovan. En nationalsocialist var en person som ville att Nazityskland skulle vinna kriget samt anammade nationalsocialismens rasidé som kom till uttryck i antisemitismen.²⁹

1.4. Forskningsläge

Det finns mängder av litteratur och forskning som behandlar nationalsocialismen. Eftersom frågeställningen berör en teolog som var verksam i Svenska kyrkan är det intressant att se över forskningsläget kring Svenska kyrkan och nationalsocialismen. Det har även bedrivits forskning om Rhedin, om än begränsad.

Holger Carlsson kartlägger nazismen i Sverige i sin bok *Nazismen i Sverige: ett varningsord* (1942).³⁰ I boken konstaterar Carlsson att Rhedin uttrycker sympatier för nazismen i egenskap av redaktör för den schartauanska *Göteborgs Stifts-Tidning* och talesman för riktningens politiska parti, *Kyrkliga Folkpartiet*.

I Erik Wärenstams avhandling *Fascismen och nazismen i Sverige 1920-1940* (1970) beskrivs även där Rhedins och Kyrkliga Folkpartiets nazistsympatier ur olika aspekter.³¹ Wärenstam beskriver det politiska tänkandet och samstämmigheten mellan nazismen mot schartauanismen, vilket var den väckelserörelse som Rhedin hade vuxit upp inom och som bland annat gav uttryck för den teologi som han förespråkade. Resultatet av Wärenstams avhandlingen blir att schartauanismen var pronazistisk på tre punkter; parlamentarismen, kommunism och kulturradikalism men avviker från nazismen på området om rashat, då schartauanismen inte stod för detta.

Harald Ofstad analyserar nationalsocialismens ideologiska komponenter i sin bok *Vårt förakt för svaghet: Nazismens normer och värderingar- och våra egna* (1972).³² Genom sin bok vill Ofstad undersöka nationalsocialismens världsåskådning samt analysera

---

²⁸ Oredsson, 1996 s. 9

²⁹ Oredsson, 1996 s. 9

³⁰ Carlsson, 1942s

³¹ Wärenstam, 1970

³² Ofstad, 1972

nationalsocialismens mentalitet och ideologi för att förstå nationalsocialisternas agerande och påvisa att nationalsocialismens olika komponenter bildar ett mönster. Detta gör han genom att studera Adolf Hitlers (1889-1945) bok *Mein Kampf*.

Martin Linds avhandling *Kristendom och Nazismen; Frågan om kristendom och nazism belyst av olika ställningstaganden i Tyskland och Sverige 1933-1945* (1975).³³ I denna avhandling beskriver Lind utifrån en systematisk-teologisk analys huvudsakligen fyra tyska teologers förhållande till nazismen. Syftet med Linds avhandling är att ge belägg för kristendomens oförenlighet med nazismens ideologi och för kristendomens användbarhet i politiska sammanhang.

Ytterligare en författare som har undersökt Svenska kyrkans ställningstagande till nazismen är Nils Karlström. Han skriver i sin avhandling *Kyrkan och Nazismen; Ekumeniska aktioner mot nazismen 1933-1934* (1976) om den *Svenska Ekumeniska Nämndens* aktioner.³⁴ Avhandlingar tar upp varningsord från ekumenerna till den tyska kyrkan gällande judeförföljelserna inom och utanför kyrkan. Karlströms syfte med avhandlingen är att redogöra och försvara nämndens aktioner mot nazismen.

Gunnar Appelqvists avhandling *Lutherska samverkan i nazismens skugga: Sverige och Lutherakademien i Sondershausen 1932-45* (1993) är även den central.³⁵ I denna avhandling beskriver Appelqvist hur lutherska kyrkan och olika organisationer i Tyskland och Sverige samarbetade under kriget för att försöka förstå vad detta samarbete gick ut på. Syftet med avhandlingen är att presentera fakta utifrån både Tysklands och Sveriges synvinkel men Appelqvist vill inte komma med några klara och färdiga svar. Med sin avhandling vill han öppna upp för samtal.

Lars Gunnarssons avhandling *Kyrkan, Nazismen och Demokratin; Åsiktsbildning kring Svensk kyrklighet 1919-1945* (1995).³⁶ I denna undersöker Gunnarsson den kyrkliga åsiktsbildningen i Sverige om nazismen och demokratin från mellankrigstiden till andra världskrigets slut. Syftet med Gunnarssons avhandling är att belysa hur teologiska värderingar styrde ställningstagande i politiska frågor. Resultatet av undersökningen är att klargöra hur kyrkans debattörer under den valda perioden värderade demokratin och nazismen.

Björn Ryman analyserar andra världskrigets efterkrigstid och de hjälpprogram som förekom efter krigets slut, men som påbörjades redan under andra världskriget, i sin bok

---

³³ Lind, 1975

³⁴ Karlström, 1976

³⁵ Appelqvist, 1993

³⁶ Gunnarsson, 1995

Brobyggarkyrkan – Svenska kyrkans engagemang i utrikesfrågor (2010).³⁷ Ryman redogör för platser, människor och olika tidskrifter som blev viktiga för det ekumeniska arbetet i såväl Sverige som i Europa både under andra världskriget och under efterkrigstiden. Det Ryman vill uppnå med sin bok och som han hoppas ska bli resultatet av hans arbete är att uppmuntra såväl Svenska kyrkan som alla människor i världen att fortsätta gränsöverskridant med hjälp av det ekumeniska arbetet.

Utifrån denna översikt av forskningsläget om Svenska kyrkan och nazismen samt utifrån den forskning som bedrivits om Rhedin kan vi konstatera att denna inte har fokuserat på någon forskning om hur vi ska förstå Rhedins kolumn *Från vår horisont/Horisonten* i *Göteborgs Stifts-Tidning* och huruvida dessa, med hjälp av en jämförelse av en samtida svensk nationalsocialistisk tidning, går att applicera på ett nationalsocialistiskt perspektiv eller inte.

1.5. Disposition

I kapitel ett presenteras uppsatsens syfte, frågeställning, metod, material och avgränsning. Kapitel två klarläggs situationen i Sverige och i Svenska kyrkan under den aktuella perioden samt ges en beskrivning av Ivar Rhedin och tidningen *Den Svenske nationalsocialisten/Den Svenske folksocialisten*. I kapitel tre till åtta belyses Rhedins tankar om det tyska nationalsocialistiska partiets intåg i den kristna kyrkan, nationalsocialismens antisemitism, Hitlers krigsföring i Europa samt Hitlers död och Tysklands kapitulation. Detta framkommer i undersökningen genom en historisk bakgrund samt genom en analys av Rhedins åsikter i sin kolumn *Från vår horisont/Horisonten* angående den tyska kyrkostriden, Kristallnatten, invasionen och ockupationen av Norge, de norska prästernas nedläggande av sina ämbeten som en protest mot nationalsocialismens inträde i den norska kyrkan samt Hitlers död och Tysklands kapitulation. Kapitel tre till sju innehåller också den svenska nationalsocialistiska tidningens, *Den Svenske nationalsocialisten/Den Svenske folksocialisten*, åsikter kring varje händelse. I den avslutande delen av undersökningen diskuteras och jämförs Rhedins åsikter med tidningen *Den Svenske nationalsocialisten/Den Svenske folksocialisten* åsikter kring händelserna och undersökningens definition av nationalsocialist appliceras på Rhedin utifrån hans åsikter som framkommer i hans kolumn *Från vår horisont/Horisonten*.

---

³⁷ Ryman, 2010

2. Bakgrund

2.1. Sverige och Svenska kyrkan under perioden 1934-1945

År 1932 vinner det socialdemokratiska partiet riksdagsvalet i Sverige och Per Albin Hansson (1885-1946) blev statsminister.³⁸ Hansson popularitet var stor i Sverige och han blev en symbol för svensk demokrati.³⁹ I januari 1933 tillträdde Adolf Hitler på rikskanslerposten i den tyska regeringsmakten. Hansson och hans parti reagerade kraftigt mot de antiparlamentariska, militäriska och antisemitiska tendenserna hos den nya tyska regeringen.⁴⁰

---

³⁸ Carlsson & Rosén, 1980 s. 553

³⁹ Carlsson & Rosén, 1980 s. 554

⁴⁰ Carlsson & Rosén, 1980 s. 556

Under 1930-talet fanns det halvnationalistiska eller nationalsocialistiska partier i Sverige men ingen av dessa lyckades vinna inträde i den svenska riksdagen.⁴¹

Förhållandet mellan Sverige och Tyskland kännetecknades av åtskilliga slitningar på såväl det handelspolitiska planet som på det diplomatiska. Den tyska regeringen protesterade när den svenska pressen gjorde antinationalistiska uttalanden, särskilt när dessa uttalanden berörde Hitler direkt eller hans närmaste män.⁴²

År 1936 var det tid för riksdagsval i Sverige igen och Socialdemokraterna vann valet. Per Albin Hansson fortsatte att leda Sverige som statsminister.⁴³ 1938 började det skärpta utrikespolitiska läget att på allvar bli aktuellt i den svenska politiken. Allmän enighet rådde om att Sverige borde förbli neutralt vid ett eventuellt kommande krig.⁴⁴ Det andra världskriget utbröt i Europa den 1 september 1939 när Tyskland angrep Polen. Omedelbart efter krigsutbrottet förklarade sig Sverige neutralt. Tyskvänligheten som hade haft fäste i Sverige började sakta minska på grund av motvilja till den tyska nationalsocialismens aggressiva utrikespolitik, jedeförföljelse och despotism. Det var då ett fåtal grupper i Sverige som fortfarande sympatiserade med Tyskland.⁴⁵ För regeringen var den antityska proklamationen från bland annat dagspressen besvärande, inte för att den var oberättigad utan för att den ledde till missnöje och protester från Tyskland. Detta löste regeringen genom att 1940 införa transportförbud för tidningar och andra organ som behövde tystas ner.⁴⁶ Sveriges samlingsbegrepp under andra världskriget var ”samhällsanda, vaksamhet och tystnad”.⁴⁷

Den 9 april 1940 anföll Tyskland Danmark och Norge. Den svenska regeringen insåg allvaret i situationen först på ett sent stadium men fortsatte att hävda sin neutralitet. Att tyskarna i det läget valde att inte angripa Sverige berodde troligtvis på malmtillförseln. För tyskarna var det också under den aktuella tiden viktigt att kunna etablera kontakten mellan ockupationstrupperna i södra Norge samt i Narvik via Sverige. Redan i april 1940 tvingade tyskarna den svenska regeringen att godta detta.⁴⁸ Efter Tysklands seger i Norge sommaren 1940 kom tyskarna med nya krav på Sverige. I juni 1940 började den så kallade *permittenttrafiken* som innebar att uniformerade men obeväpnade tyska soldater transporterades med tåg mellan Norge och Tyskland över svenskt territorium. Även

---

⁴¹ Carlsson & Rosén, 1980 s. 557

⁴² Carlsson & Rosén, 1980 s. 558

⁴³ Carlsson & Rosén, 1980 s. 563

⁴⁴ Carlsson & Rosén, 1980 s. 565

⁴⁵ Carlsson & Rosén, 1980 ss. 567-568

⁴⁶ Carlsson & Rosén, 1980 s. 571

⁴⁷ Carlsson & Rosén, 1980 s. 572

⁴⁸ Carlsson & Rosén, 1980 s. 570

krigsmaterial fraktades.⁴⁹ I augusti 1943 upphörde permittenttrafiken samt fraktandet av krigsmaterial. Tyskland protesterade men kunde inget göra.⁵⁰ Tysklands förluster i Stalingrad och Nordafrika under vintern 1942/43 hade lett till en avgörande storpolitisk förskjutning och de hade inte längre samma maktposition som i början av kriget.⁵¹ Under slutskedet av andra världskriget utvecklade den svenska utrikesförvaltningen en intensiv verksamhet för att från Tyskland kunna hamntransportera, i första hand skandinaver som av olika skäl kvarhållits i Tyskland, svenskfödda tyskor och deras barn samt danskar och norrmän som suttit i koncentrationsläger.⁵² Sammanlagt fördes omkring 19,000 människor på grund av denna verksamhet från Tyskland. Tyskland kapitulerade i maj 1945 och detta var information som mottogs med glädje i Sverige.⁵³

Svenska kyrkans högsta och representativa organ under den aktuella perioden var det *Allmänna kyrkomötet* som sammanträdde vart femte år. Genom statlig lagstiftning var det fastslaget vilka frågor som organet hade att behandla. Enligt det gällande regelsystemet var det inte tillåtet för organet att diskutera Svenska kyrkans förhållande till den framväxande nationalsocialismen då kyrkomötet var förhindrat att ta upp frågor som rörde relationen till främmande makt.⁵⁴ Detta förbud gällde även domkapiteln på stiftsnivå. På nationell nivå blev *biskopsmötet* och på stiftsnivå enskilda biskopars ställningstagande samt agerande som opinionsmässigt fick klargöra vilken position Svenska kyrkan intog i förhållande till nationalsocialismen. På lokal nivå blev det på motsvarande sätt de lokala kyrkoherdarna som fick agera.⁵⁵

På grund av andra världskriget tvingades Svenska kyrkan att ta ställning till utvecklingen i Tyskland, till människosynen som kom till uttryck i judeförföljelsen, till omvandlingen av de tyska kyrkorna och tillsist också till kriget. Den kristna ekumeniska internationella rörelsen visade sig bli ett viktigt kontaktnät bland framförallt de nordiska kyrkorna samt den tyska kristna motståndsrörelsen.⁵⁶ De starka protesterna och de stora hjälpinsatserna visade hur Svenska kyrkan och dess församlingar reagerade starkt mot den tyska utvecklingen och nationalsocialismen under 1930- och 40-talet. Svenska kyrkans ärkebiskop Erling Eidem (1880-1972) var tydlig i sin teologiska kritik av nationalsocialismens rasideologi och totalitära samhällssystem men avstod från politiska

---

⁴⁹ Carlsson & Rosén, 1980 s. 571

⁵⁰ Carlsson & Rosén, 1980 s. 577

⁵¹ Carlsson & Rosén, 1980 s. 576

⁵² Carlsson & Rosén, 1980 s. 578

⁵³ Carlsson & Rosén, 1980 s. 579

⁵⁴ Brohed, 2005 s. 170, Berntson, Nilsson & Wejryd, 2012 s. 327

⁵⁵ Brohed, 2005 s. 170

⁵⁶ Brohed, 2005 s. 123

ställningstaganden och offentliga protestaktioner. Andra profiler inom Svenska kyrkan som tog ställning mot nationalsocialismen under den aktuella perioden var biskopen i Strängnäs stift, Gustav Aulén (1879-1977) samt professorn, sedermera biskopen, Anders Nygren (1890-1978).⁵⁷ Inom Svenska kyrkan fanns det endast en marginell del som under den aktuella perioden som var ansluten till nationalsocialistiska föreningar eller hyste pronationalsocialistiska åsikter.⁵⁸ Emanuel Linderholm (1872-1937) som var professor i kyrkohistoria i Uppsala sympatiserade öppet med den nationalsocialistiska rörelsen *Deutsche Christen* och Hugo Odeberg (1898-1973) uttalade sympatier för nationalsocialismens idéer.⁵⁹

Under 1930-talet och under andra världskriget förstärktes Svenska kyrkans ställning i det svenska samhället.⁶⁰ Det växte fram en så kallad *beredskapsreligiositet* som innebar en ökad sammanhållning kring traditionella kristna värden. Vid ett möte mellan ledarmöterna i riksdagen och Svenska kyrkans kyrkomöte 1941 formulerades mottot: ”Den svenska linjen är den kristna linjen”.⁶¹ Efter andra världskriget tog Svenska kyrkan som sin uppgift att arbeta för försoning mellan Europas kristna som stått emot varandra i kriget.⁶²

2.2. Ivar Rhedin – Präst, redaktör och partiledare

Ivar Rhedins (1881-1953) uppväxt präglades av gammalkyrklig kyrko- och kristendomssyn då hans far tillhörde den schartauanska väckelserörelsen. Efter studentexamen började Rhedin studera teologi i Lund.⁶³ Eftersom han utbildades före första världskriget var hela hans akademiska tid präglad av tysk teologi och han var akademisk utbildad i språket tyska. Vid sidan om schartauanismen blev tysk konservativ lutherdom ledord i hans teologi.⁶⁴ Rhedin prästvigdes 1905 och påbörja därefter sin 47-åriga prästtjänst i Göteborgs stift.⁶⁵ Han drevs av en förkärlek till Svenska kyrkan och avvisade alla kyrkopolitiska reformer i liberal riktning. Rhedin var även motståndare till ekumenik som han menade ledde till konfessionell uttunning och var ett hot mot den sanna lutherdomen.⁶⁶

---

⁵⁷ Berntson, Nilsson & Wejryd, 2012 s. 327

⁵⁸ Brohed, 2005 s. 171

⁵⁹ Berntson, Nilsson & Wejryd, 2012 s. 328

⁶⁰ Brohed, 2005 s. 123

⁶¹ Berntson, Nilsson & Wejryd, 2012 s. 327

⁶² Berntson, Nilsson & Wejryd, 2012 s. 328

⁶³ Gunnarsson, 2013 s. 1

⁶⁴ Brohed, 2005 ss. 171-172

⁶⁵ Gunnarsson, 2013 s. 1

⁶⁶ Gunnarsson, 2013 s. 2

I februari 1913 blev Rhedin invald i *Göteborgs Stifts-Tidnings* redaktion. 1918 blev han redaktör och ansvarig utgivare för tidningen.⁶⁷ *Göteborgs Stifts-Tidning* var trots namnet en fristående tidning frikopplad från stiftet. Tidningen blev Rhedins egen plattform för politiska och kyrkopolitiska frågor och kom ut en gång i veckan och vände sig främst till folket inom kyrkan. Tidningen var, precis som Rhedin själv, kritisk mot frikyrkligheten och ekumeniken. I politiska frågor ställde den sig totalt avvisande mot socialismen och kommunismen samtidigt som den var antidemokratisk och antiparlamentarisk. Detta ledde till att den kunde uttrycka en beundran för Hitler som person, Tyskland och utvecklingen där i allmänhet.⁶⁸ I februari 1934 fick Rhedin sin egen kolumn *Från vår horisont/Horisonten*. I denna uttryckte han sina åsikter om vad som hände runt omkring i stiftet, Sverige och världen. Kolumnen hade ofta en politisk anknytning. Förhållandet mellan Nazityskland och de västeuropeiska demokratierna var ett ämne som ofta återkom.⁶⁹

År 1923 blev Rhedin kyrkoherde i Säve pastorat, Göteborg, och ett par år senare blev han även kontraktsprost i Älvsyssels södra kontrakt. Dessa båda uppdrag behöll han fram till sin pension 1952.⁷⁰

Rhedin var inte bara prost och redaktör under sin verksamhetstid utan blev också partiledare och en av grundarna till *Kyrkliga folkpartiet* (KFP) 1930. KFP uppkom på grund av att Rhedin upplevde att det inte fanns något gediget högerinriktat parti i riksdagen. Partiet beskrevs som ett folkligt, fosterländskt parti på kyrklig grund som värnade om monarkin och de fosterländska värdena. På grund av partiets högerideologi beskrevs KFP som ett parti som var besläktat med de nationalsocialistiska partierna. KFP skiljde sig från dessa rörande religion då partiet först och främst var ett kyrkligt parti som ville verka för Svenska kyrkans rena lutherska lära. Partiet propagerade under sin verksamhetstid för ett starkt försvar, lag och ordning, sparsamhet, flit och ett sedligt leverne.⁷¹ 1932 ställde partiet upp i andrakammarval i några valkretsar i Västsverige men fick inget mandat. 1936 upphörde partiets verksamhet mer eller mindre och 1938 upplöstes partiet helt.⁷²

Rhedin var under hela sitt liv tysklandsvän. Han stödde Hitlers maktövertagande 1933 och sympatiserade med Tyskland under hela andra världskriget. I slutet av andra världskriget engagerade sig Rhedin i *Hjälpkommittén för Tysklands barn*, som organiserade

---

⁶⁷ Gunnarsson, 2013 s. 2

⁶⁸ Brohed, 2005 s. 172

⁶⁹ Gunnarsson, 2013 s. 3

⁷⁰ Gunnarsson, 2013 s. 1

⁷¹ Gunnarsson, 2013 s. 2,3

⁷² Brohed, 2005 s. 172

hjälpssändningar till tyska barnhem och flyktingläger. Hjälpsändningarna förmedlades med hjälp av kyrkliga institutioner i Tyskland.⁷³

2.3. Nationalsocialistiska arbetarpartiet och tidningen *Den Svenske nationalsocialisten/Den Svenske folksocialisten* (DSN/DSF)

Det *Nationalsocialistiska arbetarpartiet* (NSAP) grundades i januari 1933 på grund av att dess blivande ledare Sven-Olov Lindholm (1903-1998) hamnade i dispyt med det *Svenska Nationalsocialistiska partiets* (SNSP) ledare Birger Furugård (1887-1961).⁷⁴ Dispyten ska genom hörsägen ha grundats i att Furugård förespråkade en konservativ linje och Lindholm en mer socialistiskt inspirerad linje vilket hade lett till kontroverser. Dessa kontroverser resulterade slutligen i att Lindholm uteslöts från partiet.⁷⁵ I spetsen för NSAP fanns Lindholm men också ett flertal personer från SNSP:s tidigare ledning. NSAP:s första tid präglades av ett organisatoriskt uppbyggnadsarbete samt av en hög utåtriktad aktivitet, exempel på detta var att NSAP höll ca 546 möten under 1933.⁷⁶ Under 1933 gav NSAP ut sitt program samt en programbroschyr som kallades för *Den svenska nationalsocialismens program*. Partiet

---

⁷³ Gunnarsson, 2013 s. 4

⁷⁴ Löow, 1990 s. 42

⁷⁵ Löow, 2004 s. 16

⁷⁶ Löow, 1990 s. 50

propagerade bland annat för en sund och livskraftig folkstam. Särskild hänsyn, menade NSAP, skulle tas till det nordiska rasmaterialets tillväxt och förädling i Sverige. Den svenska folkkyrkan samt alla samfund skulle vara fria, ansåg partiet, så länge deras läror inte stred mot den germanska sedlighetskänslan. Judarna, menade NSAP, skulle ställas under främlingslag och deras inflytande i det svenska samhället skulle upphöra.⁷⁷ I maj 1933 grundade partiet en egen ungdomsorganisation som fick namnet *Nordisk Ungdom*. I denna fick ungdomar mellan 12-19 år vara medlemmar. Efter 19 års ålder togs ungdomarna upp i huvudpartiet. Partiet hade även en kvinnoorganisation där flickor från 19 års ålder var medlemmar.⁷⁸ Kvinnorna i partiet deltog aldrig praktiskt i den politiska kampen utan bidrog med ekonomisk hjälp samt moraliskt stöd.⁷⁹ 1935 hade partiet enligt polisens beräkningar ca 10 000 officiella medlemmar.⁸⁰ 1938 ändrade partiet namn till *Svensk Socialistisk Samling* (SSS).⁸¹ Under hösten 1939, i samband med andra världskrigets utbrott var SSS aktivitet låg, många av partiets medlemmar var inkallade till beredskapstjänst.⁸² Partiet hade flera propagandatidningar knutna till sig och huvudtidningen hette fram till sommaren 1939 *Den Svenske nationalsocialisten* (DSN) och bytte därefter namn till *Den Svenske folksocialisten* (DSF). Under 1930-talet kom den ut minst en gång i veckan. Från 1935 två gånger i veckan och från 1946 två gånger i månaden. Mellan perioden 1949-1950 så utkom tidningen en gång i månaden.⁸³ Tidningen såldes i förhållandevis stora upplagor under den aktuella perioden, exempel på detta var att tidningen 1935 trycktes i 60 000 exemplar och 1938 i 15 000 exemplar.⁸⁴

Under 1949-1950 fick partiledningen allt svårare att hålla samman partiet och att ge ut tidningen DSF. Detta resulterade i att partiledningen beslutade att partiet skulle upphöra och istället ha funktionen att vara ett förbund som inte skulle bedriva politisk propaganda.⁸⁵

---

⁷⁷Wärenstam, 1970 s. 98

⁷⁸Lööw, 1990 s. 130

⁷⁹Lööw, 1990 s. 133

⁸⁰Lööw, 1990 s. 53

⁸¹Lööw, 2004 s. 13

⁸²Lööw, 1990 s. 63

⁸³Lööw, 1990 s. 195

⁸⁴Lööw, 2004 s. 227

⁸⁵Lööw, 1990 s. 72

3. Nationalsocialismens partipolitik och den tyska kyrkan

Syftet med detta kapitel är att undersöka vilka åsikter Ivar Rhedin samt *Den Svenske nationalsocialisten* hade gällande nationalsocialismens partipolitiska koppling till den tyska kyrkan. Kapitlet svarar på underfrågeställningen i 1.1:

- Vad ansåg Rhedin om den tyska nationalsocialistiska statens inträde i den kristna kyrkan och hur kom detta i uttryck i *Den Svenske nationalsocialisten*?

För att undersöka detta utgår undersökningen från den tyska kyrkostriden under året 1934.

3.1. Den tyska kyrkostriden

Den 11 juli 1933 hade arbetet för en ny tysk rikskyrka fullgjorts. Då kungjordes den nya författningen som rikslag för *Die Deutsche Evangelische Kirche* och att en enad tysk

rikskyrka hade grundats.⁸⁶ En av de ledande grupperna bakom att en ny tysk rikskyrka skulle bildas var *Deutsche Christen*.⁸⁷ Det var en kyrklig rörelse som öppet framträdde som en kamptrupp för kyrkopolitiska frågor i nationalsocialistisk anda. Rörelsen ville att kyrka och stat skulle vara åtskilda, att Führerprincipen skulle tillämpas i kyrkan med innebörden att den nya rikskyrkan skulle ha en riksbiskop med enväldig makt och rörelsen ville att arierparagrafen, som var gällande i det tyska samhället, skulle genomföras även inom kyrkan.⁸⁸ Arieparagrafen skulle innebära att endast präster som stod upp för den nationella staten och som var av arisk härkomst kunde bli präst i den tyska rikskyrkan.⁸⁹

Den 23 juli, ett par dagar efter att kyrkoförfattningen fastställts, hölls ett allmänt kyrkoveal i Tyskland. *Deutsche Christen* hade hela nazistpartiet bakom sig och kvällen innan valet höll Adolf Hitler ett radiotal där han öppet talade om att han stod bakom rörelsen. *Deutsche Christen* segrade i kyrkovealet med 75 % av rösterna och blev därför den styrande rörelsen inom rikskyrkan. I och med *Deutsche Christens* seger blev Ludvig Müller (1883-1945) vald till *Landesbischof*, vilket innebar att Müller självständigt fick utöva kyrkans befogenheter.⁹⁰ Hitler visade öppet sitt förtroende för Müller och i september samma år kom han att bli riksbiskop för den nya tyska evangeliska kyrkan. *Deutsche Christen* såg Hitler som räddaren sänd av Gud.⁹¹

Under en synod i Berlin i september 1933 lägger *Deutsche Christen* fram sina tankar på hur den nya rikskyrkan skulle organiseras. Arieparagrafen nämndes och man beslutade att den skulle bli gällande i kyrkan. Paragrafen skulle innebära att endast präster som stod upp för den nationalsocialistiska staten och som var av arisk härkomst kunde bli präster i rikskyrkan. På denna synod fanns det även en oppositionell minoritet, där bland annat teologerna Karl Barth (1886-1968), Martin Niemöller (1892-1984) och Dietrich Bonhoeffer (1906-1945) ingick. Dessa kunde inte ställa sig bakom *Deutsche Christens* sätt att organisera den tyska kyrkan på, framförallt motsatte de sig arierparagrafen. Detta ledde till att de lämnade synoden och därefter grundade *Bekännelsekyrkan*.⁹² *Bekännelsekyrkan* stod för att det inte fanns någon gudsupplevelse utanför Guds ord, där Jesus Kristus var kyrkans enda Herre och kyrkan fick

---

⁸⁶ Karlström, 1976 s. 63

⁸⁷ Karlström, 1976 s. 59

⁸⁸ Karlström, 1976 s. 59

⁸⁹ Karlström, 1976 s. 65

⁹⁰ Karlström, 1976 s. 64

⁹¹ Lind, 1975 s. 89

⁹² Karlström, 1976 s. 65

inte överlåta sitt budskap och sin ordning till temporärt härskande världsåskådningar eller politisk övertygelser.⁹³

Striden mellan *Deutsche Christen* och *Bekännelsekyrkan* som inleddes i och med synoden i Berlin 1933 kom att fortsätta ända tills Hitlers Tyskland kapitulerade i maj 1945, vilket ledde till andra världskrigets slut i Europa.⁹⁴

3.2. Från vår horisont

Ivar Rhedin kommenterade inte den tyska kyrkostridens utveckling kontinuerligt i sin kolumn i *Göteborgs Stifts-Tidning* under året 1934. Det blev snarare sporadiska uttalanden som han tillgav sina läsare. Den första kommentaren om kyrkostriden går att finna den 27 april 1934. Där skrev Rhedin att de kyrkliga förhållandena i Tyskland tycktes gå mot en strid, en strid som skulle ske mellan *Bekännelsekyrkan* och *Deutsche Christen*. Det fanns en önskan inom den tyska rikskyrkan att skapa fred mellan de båda kyrkliga rörelserna så att de tillsammans skulle bli en hel och enad kyrka. Rhedin uttryckte ett ogillande för detta och menade att de båda kyrkliga rörelserna helt och hållet borde gå skilda vägar då *Deutsche Christen* så tydligt hade angripit den kristna kyrkans läror genom att beblanda dessa med politiska och ideologiska åsikter.⁹⁵

Den 18 maj 1934 berättade Rhedin om en gudstjänst som han hade varit på i Hagakyrkan i Göteborg. Under gudstjänsten talade en polsk luthersk pastor som representant för den polska lutherdomen och han hade bett om ekonomisk hjälp. Rhedin ansåg inte att det var något fel med att be om ekonomiskt hjälp, men när pastorn, enligt Rhedin, hade gått till attack mot tyskarna och den tyska kyrkan menade han att det var komplicerat att i denna tid, när en ”så kallad kristendom” härjade i den tyska kyrkan, att på ett aggressivt sätt kritisera den i sin helhet utifrån politiska motiv. Rhedin hävdade vidare att präster och kyrkan så lite som möjligt borde beblanda sig med politiken.⁹⁶

Under hösten 1934 kommenterade Rhedin den tyska rikskyrkans beslut om att präster i den tyska rikskyrkan skulle avlägga en trohetsed mot Hitler. Rhedin skrev och ställde sig frågan om detta verkligen var något att reagera på? Vidare skrev Rhedin att detta beslut gick att jämföra med hur det var i Sverige förr i tiden när svenska präster fick avlägga trohetsed till kung Gustav III eller till fransmannen Bernadotte.⁹⁷ Vidare skrev Rhedin att han tyckte att det svenska folket borde låta den tyska kyrkan få sköta sig själv och framförallt inte vara

---

⁹³ Karlström, 1976 s. 90

⁹⁴ Karlström, 1976 s. 189

⁹⁵ Rhedin, 1934a s. 1

⁹⁶ Rhedin, 1934b, s. 2

⁹⁷ Rhedin, 1934c s. 1

dömmande och självbelåtna. Rhedin uppmanade sina läsare till att lägga sitt fokus på Sveriges kyrka som enligt honom var i stort behov av att förbättras.⁹⁸ I det nästkommande numret beskrev Rhedin sin önskan om att Sverige skulle få ta del av den ”rena evangeliska läran och av bekännelsestroga präster” som då kom till uttryck i Tyskland i och med *Bekännelsekyrkan*. Sveriges kyrka hade, enligt Rhedin, sedan länge levt i det motsatta och han ansåg att det vore ”bra” om den svenska kyrkan blev inspirerande och mottaglig för den rena evangeliska läran samt bekännelsestroga präster då det skulle leda till ett bättre andligt klimat i den svenska kyrkan.⁹⁹

Vidare under hösten ansåg Rhedin att det fortfarande var svårt att med säkerhet skriva någonting om den tyska kyrkostriden eller om Hitlers rike. Dock betonade Rhedin att den tyska kyrkan, som hade blandats med nationalsocialismens politik var en enda stor katastrof för Kristi kyrka. Kyrka och stat går inte hand i hand, enligt Rhedin, och han kallade den tyska kyrkan för en ”ny hedendom”.¹⁰⁰

Under november och december månad 1934 skrev Rhedin att han inte riktigt visste vad som hände i Tyskland. Han uppmanade sina läsare till att vänta och se. Rhedin gav dock återigen uttryck för kyrkans behov av självständighet utan politiska påtryckningar.¹⁰¹ Vidare skrev Rhedin att han kände en frustration över den svenska dagspressen som sida upp och sida ner skrev om Tyskland. Rhedin menade att det inte fanns någon som stod utanför den tyska kyrkostriden och Tyskland som kunde veta någonting säkert. Detta innebar, menade Rhedin, att det som den svenska pressen då skrev inte var sant.¹⁰² I det sista numret för året, den 28 december 1934, skrev Rhedin att han utifrån det han läst och hört från Tyskland endast kunde berätta att det verkade som att riksbiskop Müller förlorade allt mer inflytande i den tyska rikskyrkan och att förhandlingarna mellan Rikskyrkan och *Bekännelsekyrkan* verkade ha avbrutits för tillfället men att det skulle komma att återupptas efter jul. Vem av de båda parterna som Rhedin ansåg skulle komma segrande ut ur den tyska kyrkostriden beskrev han på ett tvetydigt sätt med orden ”vem som i längden segrar, därom kan inte tvivel råda.”¹⁰³

3.3. Den Svenske nationalsocialisten (DSN)

Under året 1934 skildrade DSN den tyska kyrkostriden endast sparsamt men kommenterade ändå sin ståndpunkt i frågan. Artikelförfattarna menade att det hade förekommit och spridits

---

⁹⁸ Rhedin, 1934c s. 1

⁹⁹ Rhedin, 1934d s. 1

¹⁰⁰ Rhedin, 1934e s. 1

¹⁰¹ Rhedin, 1934f s. 2

¹⁰² Rhedin, 1934g s. 1

¹⁰³ Rhedin, 1934h s. 1

en rad mer eller mindre sanna historier i Sverige gällande den tysk kyrkostriden. Ett exempel på detta hade varit utsagorna om att nationalsocialismen hade spridit ”hedendom” i den tyska kyrkan och att ”all sann kristendom hade utrotats” i Tyskland.¹⁰⁴ En del teologer i Sverige hade dessutom hävdats att det ”lutherska arvet var i fara”.¹⁰⁵ Detta menade DSN var påhittade historier som hade framlagts som bevis för att nationalsocialismen hade velat leda den tyska kyrkan i en negativ riktning.¹⁰⁶ På grund av dessa ”så kallade osanna historier” som existerade i Sverige ville tidningen under den aktuella tiden ge sin syn på vad den tyska kyrkostriden egentligen hade handlat om. DSN menade att den tyska kyrkostriden i grunden hade handlat om att riksbiskop Müller ville förena alla Tysklands evangeliska kyrkor till en enda rikskyrka för att kyrkan på ett bättre sätt skulle kunna uppfylla sin uppgift. Detta, skrev DSN, hade inte varit någon enkel sak att utföra och detta var anledningen till de stridigheter som nu fanns inom den tyska kyrkan. DSN skrev att Tysklands evangeliska kyrkor var, före nationalsocialismen, uppdelad i landskyrkor efter de olika tyska staterna. Det fanns dessutom under den aktuella perioden olika religiösa inriktningar: den lutherska och reformerta kyrkan samt unionskyrkan. Vidare, menade DSN, att frontställningen i den tyska kyrkostriden inte hade bestått av, på en sida, särskilt troende präster och på den andra sidan, präster som vill införa hedendom. Stridigheterna hade snarare handlat om att det på ena sidan hade stått präster som stödde riksbiskop Müllers försök till att ena den tyska evangeliska kyrkan och att det på andra sidan hade stått präster som motsatte sig detta eller som ansåg att riksbiskop Müller ur kyrklig synvinkel hade gått ”författningsstridigt tillväga”.¹⁰⁷ DSN menade att den tyska kyrkostriden helt enkelt hade handlat om en makt- och författningsstrid.¹⁰⁸ Vidare går det att läsa i tidningen att tyskarna själva inte hade märkt av stridigheterna, de hade besökt gudstjänsterna som förut och förkunnelsen samt ritualerna var desamma. Överhuvudtaget, menade DSN, hade kyrkofolket ägnat lite tid till att intressera sig för den tyska kyrkostriden. Tidningen hade dock varit noga med att betona att det inte var den svenska nationalsocialismens sak att döma riksbiskop Müller på något sätt, men sa samtidigt att den ansåg att den tyska kyrkoledningen hade kunde hanterat sammanslagningen av de evangeliska kyrkorna på ett bättre sätt för att ändå uppnått sitt mål. Målet för den tyska rikskyrkan, enligt

---

¹⁰⁴ Hansson, 1934 s. 1

¹⁰⁵ Hansson, 1934 s. 1

¹⁰⁶ Hansson, 1934 s. 1

¹⁰⁷ Hansson, 1934 s. 6

¹⁰⁸ Hansson, 1934 s. 6

DSN, hade varit att grunda en enad och stark protestantisk folkkyrka som bar den rena evangeliska läran och som skulle resa ett starkt värn mot den katolska kyrkan.¹⁰⁹

3.4. Sammanfattning och delanalys

Under året 1934 uttalade sig inte Rhedin om några specifika händelser i den tyska kyrkostriden. Han var noga med att inte dra några förhastade slutsatser gällande denna strid trots att den svenska pressen under denna tid, enligt Rhedin, verkade göra det. Rhedin ansåg att det svenska folket borde ägna sin tid åt att se efter sin egen kyrka som hade ett stort behov av att förändras till det bättre, istället för att spekulera kring den tyska kyrkostriden. Det var okomplicerat, menade Rhedin, att vara kvick på att döma hur andra kyrkor bör förändras men det är inte lika obehindrat att se sin egen kyrkas brister och fel. Det som gick att utläsa av Rhedins tankar i sin kolumn *Från vår horisont* är att han inte förespråkade den nya tyska rikskyrkan. Han kallade den bland annat för en ”så kallad kristen kyrka”,¹¹⁰ samt beskrev den som påverkad av ”hedendom” på grund av nationalsocialismens politiska påverkan. Kyrka och politik gick inte hand i hand enligt Rhedin. Gång på gång hävdade han i sin kolumn det året kyrkans behov av självständighet. Trots sin kritiska hållning mot den tyska rikskyrkan tog inte Rhedin uttalat parti för Bekännelsekyrkan utan avslutade årets sista *Från vår horisont* på ett tvetydigt och outtalat sätt om vem han menade skulle komma att segra i längden i den tyska kyrkostriden. Utifrån artiklarna i DSN, angående den tyska kyrkostriden, gick det att konstatera att tidningen stod bakom riksbiskop Müllers enande av de tyska evangeliska kyrkorna. DSN ansåg precis som riksbiskop Müller att en enad stark, protestantisk folkkyrka var bättre än en evangelisk kyrka som var uppdelad i flera olika religiösa inriktningar. Dock uttryckte tidningen att det borde ha funnits ett bättre sätt att ena kyrkorna på än genom stridigheter som handlade om makt och författningar. Samtidigt ansåg tidningen att det inte var de svenska nationalsocialisternas rätt att döma eller hylla riksbiskop Müllers agerande.

Gällande den tyska kyrkostriden höll inte Rhedin och DSN med varandra. Rhedin ansåg att det nationalsocialistiska partiet inte hade i kyrkan att göra. Kyrka och politik ska aldrig sammanblandas. Rhedin beskrev även att den nya tyska rikskyrkan med det nationalsocialistiska inflytandet hade lett till ”hedendom” och han menade att det var en ”så kallad kristendom” som rådde i Tyskland under den aktuella tiden. Det var precis dessa argument som DSN ville demoralisera då den hävdade att de inte var sanningsenliga. DSN stödde nationalsocialismens intåg i den tyska kyrkan genom partiet *Deutsche Christen* och såg

---

¹⁰⁹ Md, 1934 s. 6

¹¹⁰ Rhedin, 1934b s. 2

fram emot en enad, stark, protestantisk folkkyrka som var bärare av den rena evangeliska läran.

4. Nationalsocialismen och dess antisemitiska agerande

Syftet med detta kapitel är att undersöka vad Ivar Rhedin och *Den Svenske nationalsocialisten* ansåg om nationalsocialismens rasbiologi som kom i uttryck i antisemitismen. Kapitlet svarar på delfrågan i 1.1:

- Vilket ställningstagande intog Rhedin respektive *Den Svenske nationalsocialisten* gällande nationalsocialismens rasbiologiska samt antisemitiska aktioner?

För att klarlägga detta undersöks reaktionerna på Kristallnatten som utspelade sig i november 1938.

4.1. Kristallnatten

Den 7 november 1938 gick den sjuttonåriga polske juden Herschel Grynszpan (1921-1942) in på den tyska ambassaden i Paris och avlossade två skott mot diplomaten Ernst vom Rath (1909-1938). Två dagar senare avled han på grund av sina skador. Orsaken till denna händelse var att 12 000 polska judar hade blivit fråntagna sina pass och förvisade till området nära den polska gränsen. Tyska judar fick skulden för attentatet och anklagades för att stå i maskopi med den internationella judiska rörelsen i kampen mot det nya Tyskland.¹¹¹ I flera år hade nationalsocialisterna väntat på att få omintegroera det judiska inflytandet i det tyska kultur- och näringslivet.¹¹² Kristallnatten blev det första konkreta beviset för världen på nationalsocialisternas vilja att bryta de mänskliga rättigheterna genom att tillintetgöra det judiska inflytandet.¹¹³ Hitler gav sin rikminister för propaganda och folkupplysningar, Joseph Goebbles (1897-1945), i uppdrag att sätta igång aktionerna mot judarna. Vare sig statspolisen eller säkerhetstjänsten fick gå in och avbryta aktionerna.¹¹⁴ Natten till den 10 november stod över 1400 synagogor, kapell och judiska församlingshem i brand över hela Tyskland och Österrike. Tusentals judiska butiker, bostäder och gravplatser vandaliserades. 400 människor mördades eller begick självmord.¹¹⁵ 20 000 judar arresterades och 30 000 judar skickades till koncentrationsläger.¹¹⁶ Kristallnatten blev en signal för det som skulle komma att ske judarna tre år senare under Hitlers ledning, det vill säga förintelsen och försöket till att utrota alla Europas judar.¹¹⁷

4.2. Från vår horisont

Knappt en vecka efter att Kristallnatten hade ägt rum, kommenterade Ivar Rhedin händelsen i sin kolumn *Från vår horisont*. Detta var den enda gången som Rhedin beskrev sin egen syn på händelsen. Rhedin började med att benämna sig själv som en sörjande tysklandsvän och ansåg att det som hade skett var en rå yttring av den tyska antisemitismen. Rhedin uttryckte en ytterst kritisk hållning över hur den tyska regeringen hade agerat mot judarna. Det gick inte längre att applådera och ropa hejarop efter tyskarna. Rhedin frågade sig själv vart det

---

¹¹¹ Foss, 2010 s. 8

¹¹² Foss, 2010 s. 9

¹¹³ Foss, 2010 s. 8

¹¹⁴ Foss, 2010 s. 23

¹¹⁵ Foss, 2010 s. 7

¹¹⁶ Foss, 2010 s. 28

¹¹⁷ Foss, 2010 s. 7

Tyskland som hade stått emot stöten österifrån av bolsjevikerna och vars land som skulle stå på en kristen grund hade tagit vägen. Han sammanfattade i sin kolumn vilka plikter en kristen människa hade mot sina medmänniskor.

Vart har nu den beprisade tyska ordningen tagit vägen? Det folk, som så tappert brutit olyckorna och rest sig ur förnedringen har nu ohjälpligen fläckt sin vapensköld. Även om det icke är en edsvuren regel för statens handlande, så är det en ofrånkomlig kristen plikt (...) ”All bitterhet och häftighet och vrede, allt skriande och smädande, ja, allt vad ondskan heter vare fjärran ifrån eder. Varen i stället goda och barmhärtiga mot varandra, och förlåten varandra, såsom Gud i Kristus har förlåtit eder”.¹¹⁸

Rhedin förklarade vidare i sin kolumn att ”från detta ’varandra’ har ingen kristen rätt att utesluta judarna”.¹¹⁹ Det är alltså varje kristens plikt, enligt Rhedin, att ta hand om sina medmänniskor, visa dem respekt och kärlek oavsett religiös eller etnisk tillhörighet. Vidare uppmanade han sina läsare att be för, hjälpa och visa sitt deltagande för judarna i den utsatta situation som de befinner sig i. Återigen gör Rhedin en kristen återkoppling. Denna gång återkopplar han till historien om *Den barmhärtige samariern* som går att återfinna i *Nya Testamentet i Bibeln* och som berättar om när en man blir överfallen av en rövare som sedan lämnar honom utslagen på marken. Flera människor passerar den överfallna mannen men gör ingenting för att hjälpa honom. Till sist stannar en samariern för att hjälpa honom. Sensmoralen i historien är att en kristen ska, av kärlek, agera på samma sätt som samariern, det vill säga att hjälpa utsatta människor och inte gå förbi (Bibel 1917 Luk 10:25-37). Rhedin ställde frågan om kristna ”äro försvarade med att bara gå förbi den i rövarehänder fallne?”¹²⁰

I slutet på sin artikel beskrev Rhedin sin syn på de eventuella motiv för eller eventuella förklaring till Tysklands ”kalla och hårda” antisemitism utifrån den sjuttonåriga judiska pojken attentat men också varför den tyska regeringen agerade som de gjorde mot judarna. Rhedin skrev att den tyska regeringen agerade på grund av hotbilden de upplevde från ”världsjudendomen” och den polska pojken agerade som en hämndaktion å sitt folks vägnar. Rhedin ansåg dock att dessa förklaringar, oavsett om de kom från judarna eller från tyskarna, inte gav nog med orsak för att kunna försvara det omänskliga agerandet som ägt rum.¹²¹

---

¹¹⁸ Rhedin, 1938 s. 2

¹¹⁹ Rhedin, 1938 s. 2

¹²⁰ Rhedin, 1938 s. 2

¹²¹ Rhedin, 1938 s. 2

4.3. *Den Svenske nationalsocialisten (DSN)*

DSN kommenterade och informerade om Kristallnatten två gånger under november månad. I tidningen gick det att läsa om den judiska pojakens attentat mot den tyska diplomaten Vom Rath på den tyska ambassaden i Paris. Vidare gick det att läsa i tidningen att attentatet hade lett till en ”våldsamt antisemitisk stämning” som inte endast höll sig i Tyskland utan som även hade spridit sig vidare i Europa, bland annat till Frankrike, Italien och Polen. I Tyskland, berättade DSN, att den tyska polisen hade fullt upp med att hålla den ”uppretade folkmassan i schack” och att försöka hindra ”våldsdåd” samt ”övergrepp” på de bosatta tyska judarna.¹²² Tidningen ansåg att mordet på den tyska diplomaten borde ha varit en tankeställare för Sverige som hade tagit emot flera judiska emigranter. När som helst, menade DSN, kunde någon av dessa judar utfört samma ”illdåd” i Sverige som i Paris.¹²³ Om detta hade hänt, menade tidningen, skulle det varit försent att ”beklaga sig” och ”uttala förkastelsesdomar”.¹²⁴ Det enda Sverige hade kunnat göra för att förhindra detta var att ”mota Mose i grinden”, alltså försäkra sig om att ett illdåd på någon viktig tysk inte hade kunnat genomföras genom att hålla judarna under bevakning.¹²⁵ Trots dessa åsikter, ansåg DSN, att Tysklands antisemitiska agerande hade lämnat nedstämmande intryck efter sig. Tidningen var noga med att uttrycka att den vare sig instämde med den svenska pressens enformiga hets mot Tyskland eller hade någon önskan om att försvara judarna. Samtidigt, menade DSN, att den ett flertal gånger hade uttryckt att den inte hade velat föra någon antisemitisk kamp i ”progromstämningens” eller ”de enskildas tecken”.¹²⁶ Detta innebar för DSN att den hade tagit avstånd från och beklagade händelserna som hade skett i Tyskland och ansåg att den tyska regeringens metoder hade varit ovärdig en ”kulturnation” som Tyskland.¹²⁷ Tidningen hävdade också att för nordiska svenskar, som de själva, fanns det en ”viss storhet” som inte gav plats åt ”terroråtgärder mot en värnlös minoritet i stil med nedbrända synagogor och plundrade butiker”.¹²⁸ Tidningen ansåg att händelsen hade varit meningslös då ”judarnas dagar i Tyskland ändå var räknade” och skadorna som hade åstadkommit under händelsen skulle bara medföra en ekonomisk förlust för Tyskland.¹²⁹ Om händelsen hade varit ett uttryck för ett behov av att rasera judarnas inflytande i det tyska samhället en gång för alla, menade DSN, att en konfiskering av

---

¹²² ”Jude mördar tysk diplomat” DSN, 1938 s. 3

¹²³ ”Jude mördar tysk diplomat” DSN, 1938 s. 3

¹²⁴ ”Jude mördar tysk diplomat” DSN, 1938 s. 3

¹²⁵ ”Jude mördar tysk diplomat” DSN, 1938 s. 3

¹²⁶ P.D, 1938 s. 2

¹²⁷ P.D, 1938 s. 2

¹²⁸ P.D, 1938 s. 2

¹²⁹ P.D, 1938 s. 2

judarnas egendom hade varit bättre. Tysklands regerings agerande hade endast, menade tidningen, lett till att förstöra det tyska anseendet samt den respektfulla internationella politiska ställning som landet hade skaffat sig. Dessutom hade händelsen, ansåg DSN, lett till ytterligare hetspropaganda för motståndare samt lett till att vännerna som det nya Tyskland hade skaffat sig genom sitt positiva uppbyggnadsarbete blivit tveksamma. Tillsist går det att läsa i tidningen att de svenska nationalsocialisterna aldrig skulle kompromissa med krav och åsikter gällande judefrågan men att de aldrig hade gått med på en politik som stred mot känslan av ”rättfärdighet” samt rent spel.¹³⁰

4.4. Sammanfattning och delanalys

Rhedin uttryckte i sin kolumn *Från vår horisont* att han tydligt tog avstånd från den tyska regeringens handlande mot judarna. Han skrev att han var en sörjande tysklandsvän som inte alls kunde applådera och stödja Tysklands agerande. Kristallnatten var ett agerande som enligt Rhedin inte gick att försvara oavsett vilka förklaringar som den tyska regeringen valde att presentera. Rhedin frågade sig hur ett land som stod på en kristen grund kunde agerat i polemik mot en kristens plikt? Den kristna plikten, beskrev Rhedin, var att älska och respektera sin medmänniska. Judarna föll inte utanför denna plikt bara för att de har en annan religiositet, de var också människor. Rhedin uppmanade sina läsare till att be och att i den mån de kunde hjälpa de utsatta judarna. DSN ansåg precis som nationalsocialismen i Tyskland, att judarna behövde sättas på plats och att det judiska inflytandet i samhället på detta sätt skulle upphöra. Samtidigt gick det att utläsa att DSN inte stod bakom tillvägagångssätt som tyska regeringen hade valt att agera mot judarna. Artikelförfattarna i tidningen beskrev sig själva som ”svenska nationalsocialister som aldrig skulle ha handlat orättfärdigt eller spelat orent” vilket de uttryckte att den tyska regeringen hade gjort.¹³¹ Framförallt framhöll DSN att Tyskland i det stora hela främst hade skadat sitt eget anseende, vilket den nationalsocialistiska regeringen hade byggt upp till det bättre bland kringliggande länder. Tyskland hade dessutom, på grund av sitt agerande, ökat hetspropagandan som meningsmotståndarna hållit sig med. I det stora hela, menade DSN, att det var Tyskland som var de största förlorarna och inte judarna, efter denna händelse.

De slutsatser som går att dra av en jämförelse mellan Rhedins respektive DSN:s åsikter angående Kristallnatten är att de står på var sin sida. Rhedin beskrev sig själv som en sörjande tysklandsvän och förkastade den tyska regeringens agerande helt och hållet samt framhöll att deras agerande inte gick att rättfärdiggöra på något sätt. DSN förstår och ställer sig bakom

---

¹³⁰ P.D, 1938 s. 2

¹³¹ P.D, 1938 s. 2

Tysklands vilja till att omintegro judarna men menade att det hade funnits bättre sätt att agera på än det som hade utspelat sig under Kristallnatten. Indirekt, menade DSN, hade Tyskland genom sitt agerande skadat sig självt mer än judarna.

5. Nazitysklands krigföring i Europa

Syftet med detta kapitel är att undersöka Ivar Rhedins och *Den Svenska folksocialistens* åsikter gällande Nazitysklands krigföring i Europa. Kapitlet svarar på delfråganfrågan i 1.1:

- Hur förhöll sig Rhedin och *Den Svenske folksocialisten* till Nazitysklands krigsföring i Europa?

Detta görs genom att undersöka Tysklands invasion och ockupation av Norge den 9 april 1940.

5.1. Norge 9 april 1940

Vid andra världskriget utbröt den 1 september 1939 förklarade sig Norge neutralt och syftet var att hålla landet utanför kriget.¹³² Under andra världskriget var det många länder som var intresserade av Norge. Västmakterna, där ibland Storbritannien och Frankrike, ansåg att de skulle vinna en stor, kanske krigsavgörande framgång om de lyckades hindra eller försvåra exporten av svensk järnmalm till Tyskland genom att antingen ockupera lappländska malmfälten eller genom att skaffa sig kontroll över farlederna längs den norska kusten där malmen forslades.¹³³ Inom det brittiska krigskabinettet hade premiärminister Winston Churchill (1874-1965) tidigt yrkat på att man skulle lägga ut minor i farvattnet innanför den norska tremilsgränsen. Detta skulle leda till att de tyska malmbåtarna var tvungna att fara ut på öppet vatten och skulle på så sätt bli ett lättare byte för de brittiska krigsfartygen. För Tysklands del var det otänkbart att de allierade skulle tillåtas skära av deras väg för malmexport men de ansåg även att Norge var ett intressant strategiskt område. Om Tyskland kunde förvärva baser på den norska västkusten skulle de få ökad möjlighet till att föra en offensiv sjökrigsföring som var inriktad på att bryta Storbritanniens viktiga förbindelselinjer över Atlanten.¹³⁴

I början på året 1940 blev det allierades intresse för Norge påtagligare. Den 17 februari bordade brittiska jagare det tyska fartyget *Altmark* på norskt territorialvatten. Detta ledde till att Hitler beslutar sig för att skynda på ockupationen av Norge då han ansåg att Norge saknade vilja till att avvisa de brittiska neutralitetskränkningarna.¹³⁵ Den 9 april 1940 anföll tyskarna Norge. Under dagens lopp lyckades tyskarna inta de viktigaste norska hamnstäderna Bergen, Trondheim, Kristianstad och Oslo.¹³⁶

5.2. Horisonten

Tre dagar efter att Norge hade blivit invaderat och ockuperat av Tyskland, skrev Rhedin om händelsen i sin artikel *Horisonten*. Rhedin beklagade sig över svenskarnas, som han menade,

¹³² Kjölstad, 1973 s. 132

¹³³ Norborg & Sjöstedt, 1996 ss. 252-253

¹³⁴ Norborg & Sjöstedt, 1996 s. 253

¹³⁵ Norborg & Sjöstedt, 1996 s. 254

¹³⁶ Norborg & Sjöstedt, 1996 ss. 255-256

överreagerande på grund av händelsen i Norge. Han gav två exempel på hur detta hade kommit till uttryck främst i Göteborg där han själv var verksam. För det första hade han hört talas om föräldrar som önskade att konfirmationen för deras barn skulle tidigareläggas på grund av att de befarade mötesförbud. För det andra hade Rhedin lagt märke till att församlingarna i göteborgsområdet började ställa in gudstjänster som hade varit annonserade till klockan 18:00 eller 19:00. Detta ansåg han var märkligt då det först blev mörkt mycket senare. Rhedin menade att svenskarna inte skulle göra det värre än vad det var. Han uppmanade sina läsare till att ”så långt som möjligt ta’t lugnt”.¹³⁷ Han motiverade sitt ställningstagande med att den dåvarande statsministern Per Albin Hansson hade uppmanat det svenska folket till ”lugn och besinning” då situationen fortfarande var oviss. På grund av att situationen fortfarande var oviss kunde inte det svenska folket fälla någon dom över vad som skulle komma att ske, vare sig i Sverige eller i Norge, menade Rhedin.¹³⁸

Vidare frågade sig Rhedin om den 9 april 1940 verkligen var den svartaste dagen i Nordens tusenåriga historia bara för att Tyskland ockuperade och invaderade Norge. Rhedin skrev att tyskarna tog landet ”under sitt skydd” och frågade sig vad som skulle ha hänt om tyskarna inte hade agerat på det sätt som de agerade. Han frågade sig också varför människor inte tyckte att den 8 april, då Englands marina gick in på norskt territorialvatten, var en svart dag. Rhedin skrev vidare att han kunde förstå att den 9 april blev en svart dag för engelsmännen, då de blev anfallna, men menade att Nordens folk inte var några engelsmän. Rhedin önskade att svenskarna skulle se med sina egna ögon utifrån det läge som de befann sig i. I slutet av sin kolumn skrev Rhedin att det enda som han kunde kommentera gällande kriget var att det svenska folket tålmodigt fick ”vänta och se”. Det var ingen idé, menade Rhedin, att bli hysterisk, förbanna eller hetsa upp sig.¹³⁹

Två veckor senare kommenterade Rhedin 9 april-händelsen igen i sin kolumn *Horisonten*. Denna gång utifrån ett annat perspektiv. Rhedin hade blivit anklagad för att vara en ”Quisling”¹⁴⁰ av annan svensk press. Tidningen *Ny Tid* hade i en artikel en lista på ”svenska quislingar” som det svenska folket borde hålla ”under observation”.¹⁴¹ Personer som gick att

---

¹³⁷ Rhedin, 1940a s. 1

¹³⁸ Rhedin, 1940a s. 1

¹³⁹ Rhedin, 1940a s. 1

¹⁴⁰ Norrman, 1998 s. 11 Uttrycket ”Quisling” uppstod efter mannen Vidkun Quisling (1887-1945) som var verksam i Norge under andra världskriget och som var ledare för det norska nationalsocialistiska partiet *Nasjonal Samling*. Quisling hade sedan andra världskrigets utbrott förhandlat med Hitler. När Norge blev invaderat och ockuperat av Tyskland grep Quisling in och förklarade att han hade bildat nationell regering. Efter sitt handlade betraktades Quisling som en landsförrädare av det norska folket. Uttrycket ”Quisling” betyder internationellt sedan dess landsförrädare.

¹⁴¹ *Ny Tid* ”Det politiska hörnet: Svenska quislingar”, 1940 s. 12

finna på listan var redaktören för tidningen *Sverige Fritt!* samt redaktören för *Vestsvenska Dagbladet*.¹⁴² Vidare återgav Rhedin det ”hedersomnämmande” som tidningen hade gett honom i sin artikel.¹⁴³

Det finns emellertid misstänkta typer, utan att de framträder under så utmanade former, som de ovan nämnda figurerna. En, som kretsar i samma riktning, ehuru han är slug nog att dölja sina avsikter under mera menlösa formuleringar, är prosten Rhedin i Stiftstidningen. Han tycker inte att det var någon svart dag i Norges historia, när tyska trupper togo norrmännen under sitt skydd...¹⁴⁴

Ny Tid beskrev Rhedin utifrån detta citat som en ”slug man” som kamouflerade sina egentliga avsikter i sitt oskyldiga skrivande och citerade Rhedins ord från hans kolumn *Horisonten* från tidningen den 19 april där han beskrev att dagen då tyskarna ockuperade Norge inte var den svartaste dagen i Nordens historia.¹⁴⁵ Efter denna redogörelse av vad tidningen *Ny Tid* tog upp om de ”svenska quislingarna” gav Rhedin sin åsikt i ärendet. Han tyckte att tidningen hade en dålig förmåga att läsa och förstå innebörden av texter. Rhedin menade att tidningen *Ny Tid* ljög och förtalade honom och gav slutligen sin förklaring på innebörden av det som han hade skrivit om Tysklands invasion och ockupation av Norge i sin kolumn i *Göteborgs Stifts-Tidning* den 19 april.

Det var enligt vår mening en svart dag, men den svartaste var den icke, utan den räkna vi från det engelska angreppet, som gav upptakten till detta för Norge så olyckliga krig. Och om rätt till en sådan historietolkning skola vi icke ens i koncentrationsläger begära licens av *Ny Tid*.¹⁴⁶

Rhedin förklarade i citatet att det var den dagen som England ”angrep” Norge på som var den svartaste dagen då det var engelsmännens övertramp som gjorde att tyskarna blev intresserade av Norge. Efter detta uttalande gick han till angrepp mot tidningen *Ny tid* och hävdade att det enda den tidningen tänkte på var demokratins och Englands seger, medan Rhedin i första hand tänkte på Sveriges frihet och ära samt om det var möjligt, även Nordens. Vidare skrev Rhedin att han upplevde att det var obehagligt när de tyska planen flög över landet men menade att Tyskland än så länge inte på något sätt hade visat att de hade fientliga avsikter gentemot Sverige.¹⁴⁷

---

¹⁴² *Ny Tid* ”Det politiska hörnet: Svenska quislingar”, 1940 s. 12

¹⁴³ Rhedin, 1940b s. 1

¹⁴⁴ *Ny Tid* ”Det politiska hörnet: Svenska quislingar”, 1940 s. 12

¹⁴⁵ Rhedin, 1940a s. 1

¹⁴⁶ Rhedin, 1940b s. 1

¹⁴⁷ Rhedin, 1940 s. 1

5.3. Den Svenske folksocialisten (DSF)

DSF hade stora ledande rubriker dagarna efter att Tyskland hade invaderat och ockuperat Norge. Tidningen hävdade att England hade lyckats utvidga stormaktskriget till Norden vilket skulle leda till en stor katastrof för Nordens frihet. Vidare gick det att läsa i DSF att om Nordens makthavare hade menat allvar med den nordiska alliansen, hade länderna tillsammans kunnat åstadkomma en stark militärmakt, som skulle ha inneburit att de hade kunnat ”sätta sig i respekt” hos stormakterna och en ockupation av ett nordiskt land hade varit omöjlig.¹⁴⁸ Norge, menade DSF, hade inte behövt möta stormaktskriget själv och ett misslyckande med att hävda sin neutralitet hade aldrig ägt rum. Vidare står det skrivet i tidningen att Tysklands seger i stormaktskriget i Europa inte hade varit värd så mycket att den skulle få möjlighet att ske på bekostnad av Nordens frihet. Om demokratin i Norden skulle avskaffas så fick den inte, menade DSF, ersättas av ett beroende av en ”främmande makt”, vilket genom Tysklands ockupation, hade skett i Norge. Tidningen beskrev vikten av de nordiska ländernas frihet och att det för friheten hade varit viktigt att det land som avskaffade demokratin ändå skulle ha haft möjligheten att sätta landets egna traditioner, rasmedvetenhet, kultur, arbetsuppgifter och övriga livsintressen främst.¹⁴⁹ Oavsett hur stark den tyska motiveringen hade varit för att invadera och ockupera Norge, så menade DSF, att den var tvungna att reagera starkt mot detta utifrån en nordisk och svensk synvinkel. Tidningen menade att för den var det viktigt att följa ”den sanna neutralitets paroll: inga främmande trupper på svensk jord!”¹⁵⁰ Detta innebar att Sverige inte skulle hjälpa vare sig engelsmännen eller tyskarna i kriget.¹⁵¹ Vidare gick det att läsa i DSF att de svenska nationalsocialisterna var beredda att till det yttersta kämpa för Sveriges frihet.¹⁵²

5.4. Sammanfattning och delanalys

Rhedin gjorde sitt första uttalande om Norge bara ett par dagar efter Tysklands invasion och ockupation av landet. Han uppmanade sina läsare till att behålla lugnet samt att vänta och se. Än så länge, menade Rhedin, fanns det ingen anledning för det svenska folket att hetsa upp sig. Rhedin uttalade sig också om huruvida den 9 april när tyskarna tog Norge ”under sitt beskydd” skulle ha varit Nordens svartaste dag, detta menade han var svårt att fastställa eftersom England den 8 april befann sig på norskt vatten. Enligt Rhedin kunde likaväl den dagen varit den svartaste i Nordens historia eftersom Norge genom England blev indraget i

---

¹⁴⁸ S.L, 1940 s. 1

¹⁴⁹ S.L, 1940 s. 1

¹⁵⁰ S.L, 1940 s. 1

¹⁵¹ Lindholm, 1940 s. 2

¹⁵² Frontman, 1940 s. 3

kriget. På grund av sitt uttalande om Norge fick Rhedin ta emot kritik. Tidningen *Ny Tid* hävdade att Rhedins uttalande gjorde honom till en ”svensk quisling”, alltså en förrädare och opålitlig person som var i maskopi med tyskarna. Rhedin hävdade att tidningen hade förtalat honom och att hans intention med sitt uttalande om Norge var att han ville hävda att det var viktigt för honom att Sverige förblev fritt. Att Norge blev invaderat, rörde inte honom i så hög grad, att han kunde kalla den 9 april för Nordens svartaste dag då benämningen ”Norden” inkluderade Sverige. Tyskland hade trots allt inte antytt att de även skulle invadera och ockupera Sverige men han skrev också att även han kände obehag när tyska flygplan passerade över Sverige. DSF beskrev Tysklands invasion och ockupation av Norge som en kränkning för hela Norden. Mest kritisk var tidningen mot Nordens makthavare som många gånger hade diskuterat om att grunda en samlad nordisk allians, men som aldrig hade genomförts. Hade denna allians, eller med andra ord ”nordism”, fungerat så hade Norden kunnat bevisa sin ”militäriskstyrka” gentemot stormakterna och kriget hade eventuellt inte behövt komma till Norden. Vem av stormakterna som bar skulden för det inträffade var DSF tydlig med. Det var Englands fel att Tyskland tillslut hade varit tvungna att invadera och ockupera Norge. DSF stod tydligt på Tysklands sida i kriget men påvisade samtidigt att Tysklands kommande seger inte fick gå ut över Sveriges frihet. Vidare gick det att läsa i tidningen att de svenska nationalsocialisterna var beredda att kämpa för att Sverige skulle komma undan kriget och få bevara sin frihet och i detta spelade den svenska neutraliteten en viktig roll.

Både Rhedin och DSF beskyllde England för Tysklands invasion och höll med varandra om att det var viktigt att Sverige förblev fritt. Skillnaden mellan DSF och Rhedin var att DSF uttryckte i skrift att den stod bakom Tyskland i kriget, även om Tysklands seger inte fick ske på bekostnad av Nordens frihet. Detta uttalande fanns inte hos Rhedin. Rhedin var aktsam med vad han skrev, då han inte ville spekulera och komma med falsk propaganda. Rhedin kunde inte förlika sig med att dagen Tyskland invaderade Norge skulle ha varit Nordens ”svartaste dag”, eftersom Sverige fortfarande stod utanför kriget och att tyskarna inte hade visat på något intresse till att invadera även Sverige. Detta medan DSF målade upp invasionen av Norge som en stor förlust för hela Norden, inklusive Sverige. DSF uppmanade sina läsare till att stå upp till kamp mot kriget.

6. Det norska nationalsocialistiska partiets påverkan på den norska kyrkan

Syftet med detta kapitel är att undersöka vilket ställningstagande Ivar Rhedin samt *Den Svenske folksocialisten* tog gällande det norska nationalsocialistiska partiets intåg i den norska kyrkan. Kapitlet svarar på delfrågan i 1.1:

- Vad ansåg Rhedin om den tyska nationalsocialistiska statens inträde i den kristna kyrkan och hur kom detta i uttryck i *Den Svenske folksocialisten*?

För att specificera utgår undersökningen från händelsen när de norska prästerna lade ner sitt ämbete i protest mot nationalsocialismen 1942.

6.1. De norska prästernas nedläggande av sina ämbeten 1942

Tyskarna invaderade och ockuperade Norge 9 april 1940. Norge kapitulerade i juni 1940. Under hösten 1940 fick det fascistiska norska partiet *Nasjonal Samling*, som var ett försök till en kopia av det tyska nazistiska partiet under ledning av Vidkun Quisling (1887-1945), regeringsställning och Quisling blev regeringschef.¹⁵³ Quisling hade, utan Hitlers vetskap, gripit in den 9 april 1940 och förklarat att han hade bildat en nationell regering. Det blev en kyrkokamp i Norge som kulminerade under påsken 1942 då nästan alla norska präster lade ned sitt ämbete i protest mot *Nasjonal Samlings* kyrkopolitik.¹⁵⁴ I Norge hade det alltid funnits en enda luthersk kyrka som stod i nära relation till staten. Från och med sommaren 1942 fanns det två kyrkor i Norge: statskyrkan och en nationell frikyrka. De flesta norska prästerna och så gott som hela Norges befolkning stod på den nationella frikyrkans sida.¹⁵⁵ Skillnaden mellan statskyrkan och den nationella frikyrkan var den nazistiska ideologin som statskyrkan under ledning av Quisling förespråkade.¹⁵⁶ Den 24 februari 1942 lade biskoparna i Norge ner sitt ämbete i protest mot quislingregimen. Efter detta ville flera norska präster visa sin solidaritet mot biskoparna. Organisationen *Kristent Samråd*, som bestod av deltagare som var med i den nationella frikyrkan, började arbeta på en skrift som skulle beskriva norska kyrkans rätta bekännelse utan den nationalsocialistiska påverkan. Skriften kom att kallas för *Kirkens Grunn*.¹⁵⁷ På påskdagen den 5 april 1942 lästes denna skrift upp i ett stort antal norska kyrkor och efter det lade de norska prästerna ner sina ämbeten och lämnade sina dåvarande tjänster. Prästerna ställde sig bakom de norska biskoparna och blev i opposition mot quislingregimen.¹⁵⁸

6.2. Horisonten

Ivar Rhedin kommenterade händelsen angående kyrkostriden i Norge i sin artikel *Horisonten* den 10 april. Han skrev att våren 1942 var en ”farlig tid” men också en oviss tid.¹⁵⁹ Han menade att ”alla” väntar på att någonting skulle hända och kommenterade våren som en förhoppningarnas tid, vars förväntningar ”skola uppfyllas eller svikas”.¹⁶⁰ Angående

---

¹⁵³ Tamelander & Zetterling, 2000 s. 22

¹⁵⁴ Norrman, 1998 s. 11

¹⁵⁵ Norrman, 1998 s. 37

¹⁵⁶ Norrman, 1998 s. 38

¹⁵⁷ Norrman, 1998 s. 154

¹⁵⁸ Norrman, 1998 s. 157

¹⁵⁹ Rhedin, 1942a s. 2

¹⁶⁰ Rhedin, 1942a s. 2

händelsen i den norska kyrkan, menade Rhedin, att man inte kunde komma fram till någon avgörande och slutgiltig slutsats. Rhedin skrev att det för närvarande under de förhållanden som rådde inte gick att få några tillförlitliga nyheter från Norge. Rhedin hävdade att övriga nyheter som gick att läsa i de svenska tidningarna inte var säkra källor.¹⁶¹

En vecka senare skrev Rhedin att ”i brist på säkra underrättelser från Norge” borde det svenska folket ägna tiden till att se på Sveriges kyrkliga problem istället för på Norges.¹⁶² Han hävdade att andra kristliga blad endast sysslade med spekulationer kring den norska kyrkan. Detta ansåg han var onödigt då ingen visste någonting säkert om vad som egentligen utspelades i Norge. Rhedin uppmanade de andra kristliga bladen till att sluta ”stå vid nyckelhålen till Norge och Tyskland” och istället ägna sin tid till att skriva om Sveriges kristna klimat, som Rhedin menade, inte var det bästa.¹⁶³ Under samma månad kommenterade Rhedin utvecklingen i den norska kyrkan med orden ”Nå, vi lämnar´t”.¹⁶⁴

I slutet av maj i anslutning till Norges nationaldag tog Rhedin återigen upp händelsen i den norska kyrkan. I denna kolumn gick han främst till attack mot en del av Sveriges präster och biskopar och deras sätt att hantera situationen i Norge. Den 17 maj hade, enligt Rhedin, en del präster sett som sin uppgift att sälja norgenålar och andra sett som sitt uppdrag att flagga som ”en honnör för Norge och som stöd för opinionen för Nordens frihet och samhörighet”.¹⁶⁵ Rhedin var förvånad över hur ”lättlurade” en del präster var och hur oblygt de ställde sig i ”den politiska propagandans tjänst”.¹⁶⁶ Rhedin uttryckte vidare att ingenting förvånade honom längre efter att han har sett hur präster och biskopar behandlat Norges nationaldag den 17 maj 1942. Det borde vara häpnadsväckande, menade Rhedin, även fast det inte var det.¹⁶⁷

6.3. Den Svenske folksocialisten (DSF)

DSF hade inga artiklar som direkt gick att koppla till händelsen då de norska prästerna lade ned sina ämbeten som protest mot nationalsocialismens påverkan på den norska kyrkan. Däremot kommenterade tidningen nationalsocialismens inflytande på den norska kyrkan och staten i stort. DSF hävdade att det hade spridits så kallad ”rysslingspropaganda” i Sverige som hade sagt att Tyskland invaderat och ockuperat Norge på grund av att de ville göra landet till

---

¹⁶¹ Rhedin, 1942a s. 2

¹⁶² Rhedin, 1942b s. 2

¹⁶³ Rhedin, 1942b s. 2

¹⁶⁴ Rhedin, 1942c s. 2

¹⁶⁵ Rhedin, 1942d s. 3

¹⁶⁶ Rhedin, 1942d s. 3

¹⁶⁷ Rhedin, 1942d s. 3

en nationalsocialistisk stat.¹⁶⁸ Detta menade tidningen inte hade varit sant och grundade sitt argument på ockupationen av Danmark. Denna hade ägt rum samma dag som invasionen och ockupationen av Norge, men var under den aktuella tiden som artikeln i DSF skrevs, utan ett nationalsocialistiskt samhällsskick trots tyskarnas ockupation. Detta, menade DSF, var ett tecken på att Tysklands intention med att ockupera Norge inte hade handlat om att omvandla det till ett nationalsocialistiskt land. Den enda förklaringen som därför gick att ge till tyskarnas handlade var att ockupationen ansågs som nödvändig utifrån det krig som bedrevs. Trots allt, gick det att läsa i DSF, hade tyskarna arrangerat ett nationalsocialistiskt styre i Norge, detta hade endast skett menade tidningen, på grund av att det var en av Norges landsmän som själv hade stigit fram och skapat nationalsocialistisk regering.¹⁶⁹ Det borde ha varit, menade DSF, bättre att ett ockuperat land styrdes av en landsman än av en främmande makt. Detta antagande ledde till att DSF ansåg att den tyska regeringen värnade om Norges folk och att Tyskland inte hade behandlat det norska germanska folket på samma sätt som folken i sina andra kolonier. Norge borde ha varit tacksamma, menade DSF, att tyskarna genom sitt handlade hade tänkt ge Norge dess frihet och självständighet åter när de väl hade vunnit stormaktskriget, eftersom de ansåg att landet med dess nationalsocialistiska regering hade varit pålitligt och försvarsvilligt.¹⁷⁰ När det gällde kyrka-stat-frågan konstaterade DSF att när ett land genomgick en politisk förändring gjorde även kyrkan det. Landets politiska strömningar, menade DSF, ”sipprade” alltid så småningom in även i kyrkan oberoende vad kyrkan ansåg om det på grund av olika omständigheter.¹⁷¹ DSF avslutade sitt kommenterande om kyrka-stat-frågan genom att hävda att kyrkan måste inse att ”en för folket nödvändig politisk omdaning” inte behövde betyda förödelse för kyrkan, eftersom hon ändå hade sitt ”verkningsfält bland samma folk”.¹⁷² Med detta menade tidningen att kyrkan inte skulle sörja politisk påverkan, utan snarare skulle se det som en tillgång då det är samma folk som både regering och kyrka hade att göra med.

6.4. Sammanfattning och delanalys

Precis som med invasionen och ockupationen av Norge beskrev Rhedin den norska kyrkostriden enbart flyktigt. Han ville inte spekulera utan ville ha ordentligt med kunskap och fakta om vad som faktiskt hände i Norge innan han gjorde några uttalanden. Han menade också att under tiden svenskarna väntade på rätt information från Norge borde Sverige ta hand

---

¹⁶⁸ G.P, 1942 s. 2

¹⁶⁹ G.P, 1942 s. 2

¹⁷⁰ G.P, 1942 s. 3

¹⁷¹ Kettil, 1942 s. 3

¹⁷² Kettil, 1942 s. 4

om vår egen kyrka som, enligt Rhedin, långt ifrån var fri från fel och brister. Den enda ordentliga kommentaren som Rhedin gjorde angående Norge var när en del svenska präster hade bestämt sig för att flagga på Norges nationaldag den 17 maj, medan andra valde att sälja norgenaålar till förmån för Norge men också för att visa sitt stöd för norrmännen. Rhedin tyckte att prästerna var lättlurade och för enkelt ställde sig gillande inför politisk propaganda. Rhedin har även tidigare kommenterat sitt ogillande gällande relationen mellan politik och kyrka. Präster ska inte, enligt Rhedin, vara politiker och därför inte heller lägga sig i politiska händelser. DSF kommenterade kyrka-stat-frågan endast en gång under april och maj. Genom att spegla vad tidningen ansåg om nationalsocialismens inflytande genom den norska nationalsocialismens regering i Norge gick det ändå att utläsa vad tidningen ansåg om kyrka-stat-frågan. DSF ansåg, när det gällde Norge, att norrmännen borde varit tacksamma för att Tyskland hade låtit en landsman ta över regeringen. Att det hade råkat bli en nationalsocialistisk regering, menade tidningen, hade bara varit en slump. DSF konstaterade också att när ett land genomgick en politisk förändring, vilket gjordes i Norge under den aktuella tiden, påverkades även kyrkan. Detta var ett fenomen som DSF ansåg att kyrkan skulle se som en tillgång eftersom kyrkan hade sitt verkningsfält bland samma folk. Genom att kyrkan kände till och förstod sitt folks politiska strömning var det enklare för henne att arbeta med folket.

Återigen höll inte Rhedin och DSF med varandra angående fenomenet kyrka och politik. Rhedin fasthöll kyrkans behov av självständighet gentemot politiska strömningar och ansåg på så sätt att nationalsocialismen inte hade något i den norska kyrkan att göra. DSF ansåg att politiken alltid påverkar kyrkan på något sätt och att kyrkan skulle se politiska strömningar som något positivt. Kyrkan arbetade med samma människor som politiken, genom att kyrkan tillvaratog den politiska strömningen skulle det bli enklare för henne att förstå folket och på så sätt kunna utföra sitt arbete på ett bättre sätt.

7. Hitlers död och Nazityskland nederlag och förlust i andra världskriget.

Syftet med detta kapitel är att undersöka vad Rhedin och *Den Svenske folksocialisten* ansåg om Tysklands kapitulation i andra världskriget, Hitlers död samt Sovjets och de allierades seger. Kapitlet svarar på delfrågan i 1.1:

- Hur speglade Rhedin och *Den Svenske folksocialisten* Hitlers död och andra världskrigets avslut i och med Tysklands kapitulation?

För att svara på denna delfråga kommer undersökningen att spegla Tysklands kapitulation i Europa i maj 1945 under andra världskriget samt ett par månader efter andra världskrigets slut i Europa.

7.1. Hitlers död och Tysklands kapitulation.

Under åren 1942-1944 förlorade Tyskland en rad viktiga krigsslag i andra världskriget, bland annat slaget i Stalingrad mot Sovjet 1942-1943. Sakta började de allierade, det vill säga Sovjet, USA, Frankrike och Storbritannien, trycka tillbaka de tyska trupperna. Ryssland började ta tillbaka flera av sina territoriella delar som de förlorat i Östeuropa.¹⁷³ På våren 1945 stod det klart för tyska ledare att Tyskland skulle förlora andra världskriget. De allierade trängde sig allt närmare Tysklands gränser. Det var i Berlin som det sista slaget för Tyskland i det andra världskriget skulle äga rum. Hitler beordrade sina trupper till att kämpa till sista man, att aldrig kapitulera och att inte lämna något brukbart kvar som segrarna kunde använda. Hitlers uppfattning angående det andra världskriget var att om det tyska folket inte var starkt nog att segra, så förtjänade det inte att leva alls. Hitler själv begick självmord den 30 april, bara några dagar före Tysklands kapitulation, tillsammans med sin nyblivna fru Eva Braun (1912-1945). Den 2 maj kapitulerade Berlin till ryssarna.¹⁷⁴ Tiden efter Tysklands kapitulation till Ryssland präglades av flera kapitulationer från Tysklands sida runt om i Europa. I Italien kapitulerade tyskarna den 2 maj, den 4 maj undertecknades kapitulationspapper mellan Tyskland och representanter för det nordvästra Europa.¹⁷⁵ Den 7-8 maj undertecknades Tyskland ovillkorliga kapitulation av den tyska regeringen och representanter från de allierade. I slutet på maj övertog ockupationsstyrkorna den högsta makten i Tyskland.¹⁷⁶

7.2. Horisonten

Under månaderna efter kriget kommenterade Ivar Rhedin i sin kolumn Tysklands kapitulation, Sovjets seger, frihetens baksida, Nürnbergrättegången och Sveriges delaktighet i kriget. Tre dagar efter Tysklands kapitulation tog Ivar Rhedin till orda i sin kolumn och reflekterade över vad som hänt under de sex år av krig som Europa genomgått. Rhedin skrev att ”klockorna ringer i alla kyrkor runt om i Sverige”.¹⁷⁷ Enligt honom ringde klockorna en ”själaringning” för alla de människor som hade stupat, han beskrev dessa miljoner människor som ”pinande och meningslöst dödade”.¹⁷⁸ Rhedin bad till Gud i sin kolumn med orden ”Herre, förbarma dig över oss!”¹⁷⁹ Vidare skrev han att han lägger sitt liv i Guds händer.

---

¹⁷³ Fulbrook, 1998 s. 186

¹⁷⁴ Fulbrook, 1998 s. 193

¹⁷⁵ Hart Liddell, 1971 s. 680

¹⁷⁶ Fulbrook, 1998 s. 193

¹⁷⁷ Rhedin, 1945a s. 2

¹⁷⁸ Rhedin, 1945a s. 2

¹⁷⁹ Rhedin, 1945a s. 2

Rhedin beskrev sin oro över att det efter krigets slut skulle börja ett nytt ”blodbad”, då alla de lidande människor i Europas länder skulle kräva rättvisa.¹⁸⁰

Rhedin kommenterade också Norges och Danmarks frihet. Han kunde förstå deras glädje men ställde sig frågande om länderna verkligen var fria. Ryska trupper fanns kvar i Nordnorge och de tyska ockupationstrupperna i Danmark hade ersatts med engelska. Rhedin menade att det fanns en ”fläck” på friheten för grannländerna. Rhedin upplevde också att kommunismen nu fick härja fritt i Europa medan ”nazisterna skolas jagas och dödas”.¹⁸¹

Rhedin beskrev också Tyskland som Europas största folk, som efter krigsslutet var ett krossat och tillintetgjort folk. Som den tysklandsvän han var önskade han att det tyska folket skulle blicka framåt mot en ny dag.¹⁸²

Rhedin ställde sig frågan hur mycket freden trots allt betytt för människor? Han menade att det efter freden fanns ett förakt mot alla de människor som under och efter kriget höll på Tyskland. Rhedin upplevde att fredsfirandet i Sverige 1945 var ”tvivelaktigt” och ”oäkta”.¹⁸³ Sverige hade börjat avveckla sin krigsmakt och ”levde under skyddet av ryska bajonetter” och enligt Rhedin var inte Sverige fritt.¹⁸⁴

Vidare fortsatte Rhedin att behandla, som han ansåg, förföljelsen och förtrycket av tyskarna, som en stor mängd människor runt om i Sverige och Europa ägnade sig åt. I början av juni skrev Rhedin att det på flera håll i kyrkorna i Göteborg fanns ”hatkörer” mot Tyskland. Det svenska folket ”tävlade” om att ”spotta mest och längst mot den slagne”.¹⁸⁵ På grund av detta ställde sig Rhedin frågan huruvida neutralt Sverige egentligen var under kriget? Hade det svenska folket rätt till att ”spotta” på Tyskland?¹⁸⁶ Han hävdade att svenska medborgare och myndigheter hade hjälpt fredsrörelsen i Sveriges gränsländer med vapen och ammunition för att dessa skulle kunna begå mord på tyskarna. Rhedin upplevde detta som ett ”rävspel” från Sveriges sida och han frågade sig själv hur en svensk ska kunna se en tysk ”i ögonen igen”?¹⁸⁷

Vidare i juni skrev Rhedin att han inte visste vad som hände i Tyskland. Halva Tyskland var ockuperat av ryssarna och troligtvis ”utrotades tyskarnas intelligens och omskolades för

---

¹⁸⁰ Rhedin, 1945a s. 2

¹⁸¹ Rhedin, 1945a s. 2

¹⁸² Rhedin, 1945a s. 2

¹⁸³ Rhedin, 1945b s. 2

¹⁸⁴ Rhedin, 1945b s. 2

¹⁸⁵ Rhedin 1945c s. 1

¹⁸⁶ Rhedin 1945c s. 1

¹⁸⁷ Rhedin 1945c s. 1

rysklivsform”.¹⁸⁸ Rhedin skrev vidare att ett ”kommunistiskt” Tyskland troligtvis kommer att komma fram ur ”ruinerna och massgravarna”.¹⁸⁹

Angående alla ”Hitlerlegender” som, enligt Rhedin, hade spridits i den svenska pressen under månaderna efter krigets slut, kommenterade Rhedin dessa ett par gånger i sin kolumn. I slutet av juni beskrev Rhedin att det varje morgon när han öppnade en tidning fanns en ny version om vad som hade hänt med Hitler. Ena dagen var Hitler i Egypten, och den andra dagen var han bränd. Rhedin uppmanade sina läsare till att inte tro på allt som de hörde och läste utan skrev istället, som så många gånger förr, att läsarna skulle vänta och se.¹⁹⁰

I slutet av juni ansåg Rhedin att människor runt om i Europa var orättvisa. Han ansåg att människorna ”pekade på tyska grymheter för att rättfärdiga segrarnas omänskliga”.¹⁹¹ Rhedin kommenterade och försökte finna en förklaring till nationalsocialisternas ”illdåd” som de stod anklagade för, ”om de nu hade skett”, skrev Rhedin.¹⁹² Alla inblandade i kriget som ”var utan synd, han skulle kasta första stenen”, skrev Rhedin.¹⁹³ Rhedin undrade om den ”människojakt” som nu pågick i länderna i Europa, efter krigets slut, var ”mindre hemska och mindre förnedrande?” ”Är detta hatet förenligt med ett kristet sinne?”¹⁹⁴

I augusti skrev Rhedin att 10, 000 tyska flyktingar dött i Danmark men att inga andra tidningar verkar intresserade av detta. Istället skrev Sveriges tidningar om att antal döda människor under kriget i Tyskland var fördubblade och ”utbroderades till skräckmålningar av tysk sadism och omänsklighet”. När tyskarna hade tagit krigsbyte, menade Rhedin, skrev tidningarna i Sverige att de hade stulit, men när ryssarna ”plundrade och härjade” var det inte stöld, utan fullt i sin ordning. Vidare skrev Rhedin att nu när de segrande länderna bedrev sin ”människojakt”, ”höll rättegångar och avrättade människor på grund av deras åsikter”, ”flyter det lika mycket blod som under kriget”.¹⁹⁵ I Sverige ”flöt inget blod”, menade Rhedin, men människor förföljdes och det bedrevs åsiktsterror mot alla människor som inte lovordade ryssarna.¹⁹⁶

I september refererade Rhedin till ett radioprogram som han hade hört. Det var Folkpartiets ungdomsförbund i Göteborg som hade uttalat sig om att de skulle göra en katalog där alla nazister i Sverige skulle stå med. Ungdomarna hade även gjort likhetstecken mellan

---

¹⁸⁸ Rhedin, 1945d s. 1

¹⁸⁹ Rhedin, 1945d s. 1

¹⁹⁰ Rhedin, 1945e s. 1

¹⁹¹ Rhedin, 1945f s. 2

¹⁹² Rhedin, 1945f s. 2

¹⁹³ Rhedin, 1945f s. 2

¹⁹⁴ Rhedin, 1945f s. 2

¹⁹⁵ Rhedin, 1945h s. 2

¹⁹⁶ Rhedin, 1945h s. 2

tysklandsvänner och nationalsocialister, menade Rhedin. Detta kommenterade han som ”ofattbart” i sin kolumn. Alla som hade önskat Tysklands seger eller efter kriget kände medlidande med Tyskland skulle ”jagas bort från arbete och inkomst”.¹⁹⁷

I november kommenterade Rhedin rättegångarna i Nürnberg. Den stora processen mot de tyska krigsförbrytarna hade börjat, menade Rhedin. Rättvisa, var något som Rhedin upplevde inte förekom gällande rättegången. Han menade att om länderna i Europa lät tjeckerna, ryssarna och polackerna få hålla på ett tag till skulle Tysklands krigsförbrytande inte vara en stor sak. Under tiden rättegången pågick menade Rhedin att England och Amerika grälade och det värsta av allt, enligt Rhedin, ”Stalin fick göra som han ville”.¹⁹⁸

7.3. Den Svenske folksocialisten(DSF)

Månaderna efter Tysklands kapitulation skrev artikelförfattarna i DSF mycket om hur det skulle gå efter krigsslutet. De var oroliga för vad ”den efterlängttade freden i Europa” skulle komma att innebära för Sverige.¹⁹⁹ DSF beskrev att det var många i Sverige som handlade efter att det skulle ”gagna Sovjetryssland” i stället för ”fosterlandet” Sverige, vilket DSF såg oroligt på.²⁰⁰ DSF menade att det svenska folket var tvunget att handla efter sina egna värden och intressen för att kunna lösa sina egna ekonomiska och moraliska problem. DSF uppmanade sina läsare i maj till att visa sin ”frihetsvilja” under den tid av ”främmande inflytande” som påverkade Sverige. DSF ansåg att svenskarna på bästa sätt gjorde detta genom att stolt bära den svenska flaggan.²⁰¹

Vidare står det skrivet i DSF att folk runt om i Europa hävdade att ”demokratins bärande principer” så som tanke- och yttrandefrihet, lagbunden ordning och skyddande av förföljelse för sina åsikter skulle återställas efter Tysklands kapitulation. DSF ställde sig frågan hur dessa demokratiska principer appliceras och tillämpas i Sverige? Enligt DSF existerade inte dessa demokratiska principer i Sverige då det fanns en mall för hur en exemplarisk svensk medborgare skulle tänka och handla. DSF ansåg att den svenska regeringen beskrev en god svensk medborgare som en person som sympatiserade med de allierade makterna och hälsade den som världens befriare och som en person som hatade tyskarna och allt som hade med nationalsocialismen att göra. Uppfyller den svenska medborgaren detta, menade DSF, skulle personen behandlas enligt gällande lag, fick gå ifred på gatorna och hade rätten till att arbeta. Detta ansåg inte DSF uppfyllde demokratins

---

¹⁹⁷ Rhedin, 1945i s. 2

¹⁹⁸ Rhedin, 1945j s. 2

¹⁹⁹ Bär svensk flagg! DSF, 1945a s. 1

²⁰⁰ Bär svensk flagg! DSF, 1945a s. 1

²⁰¹ Bär svensk flagg! DSF, 1945a s. 1

bärande principer.²⁰² DSF menade att de sympatiserade med Tyskland under kriget på grund av att tidningen hade sett att Tyskland skulle kunna vara ett försvar mot Sovjets inflytande i väst. Samtidigt, menade DSF, att det inte betydde att den hade sympatiserat med Tysklands våldsdåd eller krigshandlingar. Tidningen menade att det hade varit oundvikligt för Tyskland att i kriget ha handlat annorlunda och att det hade bedrivits lika mycket ”illdåd” från båda parter.²⁰³ DSF skrev tydligt att den frånsade sig de ”terroråd” som eventuellt, om de var sanna, som hade förekommit i de tyska koncentrationslägren.²⁰⁴ Trots friheten och krigsslutet skriver DSF att den svensksocialistiska kampen fortsätter. Tidningen menade att det ämnade fortsätta kämpa mot Sovjets inflytande och den ”judiska storfinansens maktsträvande”.²⁰⁵

Vidare skrev tidningen att de ifrågasätter Sveriges beslut om att avveckla krigsmakten då kriget var över. DSF frågade sig själv om kriget verkligen var över bara för att Tyskland hade kapitulerat. De flesta länderna som hade varit ockuperade av Tyskland var ockuperade av Sovjet, Sovjet som, enligt DSF, hade den ”väldigaste och slagkraftiga armén som någonsin funnits”. Sverige, menade DSF, borde vara på sin vakt.²⁰⁶ DSF beskrev att det i Europa efter krigsslutet fanns en stigande oro, då ingen människa i Europa visste vad som skulle ske. DSF menade att de visste vad som hände. I och med Tysklands förlust i kriget förstördes all möjlighet till ”lugn, ordning och välstånd i Europa” och vägen var röjd för Sovjet, menade DSF.²⁰⁷ Vidare beskrev DSF läget i Tyskland efter krigets förlust. Enligt tidningen var nöden stor i Tyskland. Människor svälte ihjäl och sjukdomar härjade fritt. DSF vädjade till sina läsare att hjälpa det tyska folket, framförallt barnen, i sin misär med bidrag av olika slag.²⁰⁸

När det gällde Hitler och vart han hade tagit vägen, spekulerade DSF inte speciellt mycket i under månaderna efter kriget. De var övertygade om att han hade stupat trots historier som florerade i den svenska pressen som påstod annat.²⁰⁹

Under hösten finner DSF att bolsjevismen, som berövade världen dess frihet, härleddes från judarna. Bolsjevismen, menade DSF, bygger på juden Marx klasskampsmänifestation och de värsta bolsjevistiska terroristerna som har funnit under de europeiska revolutionerna hade varit judar. Sovjet hotade hela Europa, menade DSF, alla dem som hade önskat att nationalsocialismen skulle upphöra skulle snart få se att bolsjevismen var ”sju gånger värre”.

---

²⁰² Lindholm, 1945 s. 3

²⁰³ Lindholm, 1945 s. 6

²⁰⁴ Lindholm, 1945 s. 6

²⁰⁵ Lindholm, 1945 s. 7

²⁰⁶ Beredskapen upphör! DSF, 1945b s. 3

²⁰⁷ Ord för freden DSF, 1945c s. 5

²⁰⁸ Tysklands barn väntar på hjälp DSF, 1945e s. 3

²⁰⁹ Hitler lever DSF, 1945d s. 5

DSF uppmuntrade därför sina läsare till att de skulle kämpa för Sveriges frihet och inte låta sina barns framtid bli ett ”bolsjevistiskt helvete”.²¹⁰

I oktober rapporterade DSF om tyskarnas koncentrationsläger. Enligt en svensk tidning skulle 80,000 människor ha dödats i Auschwitz på en dag. DSF hade gjort en uträkning för att se om denna nyhet var sann. DSF menade att om alla dessa judar hade dödats, som svensk press under flera år hade rapporterat om, skulle det inte finnas någon jude kvar i världen. Men, skrev DSF, det gjorde det då judarna fortfarande var ett problem i alla världens länder.²¹¹ Vidare skrev DSF i november om Nürnberggrättegången. Tidningen ansåg att rättegången inte var värd utrymme i tidningen då krigsförbrytarna var dömda på förhand. DSF jämställde rättegångarna med ett skådespel. De anklagade, menade DSF, tvingades att bara lyssna, de fick inte säga något oavsett om det hade handlat om att rätta felaktiga uppgifter.²¹² DSF ansåg att Nürnberggrättegångarna var en hämndaktion från judarna.²¹³ Det fanns ingenting som var rättvisst med rättegångarna menade DSF.²¹⁴

7.4. Sammanfattning och delanalys

Ivar Rhedin kommenterade Tysklands förlust i andra världskriget, segrerns baksida, Sveriges neutralitet, Hitlers död, Nürnberggrättegångens början och Sovjetunionens seger i sin kolumn *Horisonten* mellan månaderna maj-december 1945. Rhedin uttryckte en oro för Sovjets seger. Kriget var inte över så länge Sovjet fick härja fritt, menade Rhedin. Tyskarna behandlades orättvist efter kriget, överallt i Europa ”spottade” människor på tyskarna och i Sverige hade en ”tävling” uppstått angående vem som kunde vara grymmast mot det slagna folket. Detta menade Rhedin var ett tecken på att Sverige inte hade varit neutrala i kriget. Som den tysklandsvän som Rhedin beskrev att han var, skrev han i sin kolumn, att han hoppades på att tyskarna som han beskrev som ”Europas största folk” skulle resa sig igen och se en ny morgondag. Rhedin beskrev också i sin kolumn att människor som hade ”hållit” på Tyskland i kriget samt de människor som efter kriget sympatiserade med tyskarna skulle, enligt den svenska pressen, ”jagas bort från arbete och inkomst”.²¹⁵ Detta ansåg Rhedin var orättvist och ett tecken på ”okristlighet”. Gällande Hitlers död refererade Rhedin till de artiklar han hade läst i den svenska pressen. Rhedin skrev att det varje dag var nya versioner om vad som hade hänt med Hitler. Ena dagen befann han sig i Egypten och nästa dag var han död. Rhedin

---

²¹⁰ Bolsjevismen hotar Europa DSF, 1945f s. 6

²¹¹ 80,000 judar på en dag DSF, 1945g s. 4

²¹² Nürnberg-processen DSF, 1945h s. 1

²¹³ Nürnberg-processen DSF, 1945h s. 3

²¹⁴ Nürnberg-processen DSF, 1945h s. 8

²¹⁵ Rhedin, 1945i s. 2

uppmnade sina läsare till att vänta och se. I november kommenterade Rhedin Nürnbergrättegångens inledning mot de tyska krigsförbrytarna. Han ansåg att om Sovjet fick agera som de ville skulle människor snart märka att Tyskland inte var värst och framförallt inte de enda som idkade krigsförbryteri. Rhedin ansåg också att den svenska pressen la väldigt lite tid på att undersöka hur det tyska folket hade det och mycket tid på den eventuella grymhet som hade pågått under krigsåren. I slutet av året uttryckte Rhedin en oro för framtiden då han upplevde att ”Stalin fick göra som han ville”.²¹⁶

DSF beskrev en oro för Sverige efter Sovjets seger i andra världskriget under månaderna efter Tysklands kapitulation då landet agerade på ett sätt som gynnade Sovjet och inte fosterlandet.²¹⁷ Enligt DSF existerade det inte några demokratiska principer i Sverige efter krigsslutet. Det fanns en mall, menade tidningen, för hur en svensk skulle tänka och agera. Svensken skulle ”hälsa den allierade makten som världens befriare” och ”hata” alla tyskar samt nationalsocialistiska sympatisörer, detta var inte demokrati enligt DSF. Vidare förklarade tidningen att den hade sympatiserat med Tyskland då den ansåg att tyskarna hade kunnat stoppa Sovjets inflytande i väst men de poängterade också att de inte stödde tyskarnas ”våldsdåd” eller ”krigshandlingar”. Dock ansåg tidningen att dessa ”illdåd” hade varit lika bland alla inblandade parter i kriget. Trots krigsslutet skrev tidningen att deras svenska nationalsocialistiska kamp mot Sovjet och den ”judiska storfinansens maktsträvande” skulle fortsätta.²¹⁸ Angående läget i Tyskland uttryckte artikelförfattarna i DSF en oro, många människor svalt ihjäl och sjukdom spreds bland folket, tidningen uppmnade sina läsare till att ge bidrag av olika slag för att hjälpa tyskarna. Hitler, menade tidningen, var död, oavsett vilka rykten som florerade i den svenska pressen. Det som eventuellt hade hänt i tyskarnas koncentrationsläger, alla människor som hade dött, ansåg tidningen var osannolikt på grund av att om denna utrotning hade skett skulle det inte finnas några judar kvar i Europa och ändå, menade tidningen, var judarna fortfarande ett världsproblem. Nürnbergrättegången kommenterade inte DSF särskilt mycket. Tidningen ansåg att rättegången var orättvis då tyskarna var dömda på förhand och förklarade att dessa rättegångar troligtvis var hämndaktioner av judarna.

Både Rhedin och DSF beskriver en oro för att Sovjet fick ett stort inflytande efter andra världskrigets slut i Europa. Tidningen och Rhedin var oroliga för vad det skulle innebära för Sverige och Europa och ansåg på så sätt att kriget inte var över. DSF och Rhedin var också

---

²¹⁶ Rhedin, 1945j s. 2

²¹⁷ Bär svensk flagg! DSF, 1945a s. 1

²¹⁸ Lindholm, 1945 s. 7

överrens om att tyskarna behandlades orättvist efter kriget och att människor runtomkring mer eller mindre föraktade dem. Även gällande Nürnbergrättegången var Rhedin och DSF överrens om att processen var orättvis. Det som skiljer tidningen och Rhedin åt är synen på judarna. DSF hävdade att mycket av det som skedde efter krigsslutet var hämndaktioner från judarna, detta är ingenting som går att urskilja i Rhedins kolumn. Rhedin beskrev sig själv som tysklandsvän, medan det i DSF går att utläsa att tidningen stod på både Tysklands och nationalsocialisternas sida.

8. Avslutande diskussion

Syftet med detta kapitel är att sammanställa en jämförelse av Ivar Rhedins respektive DSN/DSF:s artiklar för att kunna få en klar bild av Rhedins hållning till nationalsocialismen. Rhedins hållning jämförs sedan med undersökningens definition av *nationalsocialist* för att få ett svar på undersökningens huvudfråga. Kapitlet svarar på delfrågan i 1.2:

- Vilka likheter och skillnader fanns det mellan Rhedins åsikter och de åsikter som framkom i den nationalsocialistiska tidningen *Den Svenske nationalsocialisten/Den Svenske folksocialisten*?

Under de åren och utifrån de händelser som behandlas i undersökningen går det att konstatera att Ivar Rhedin intar en försiktig och återhållsam inställning till nationalsocialismen och Tyskland. Gällande den tyska kyrkostriden poängterade Rhedin tydligt att kyrka och politik inte hörde ihop. Kyrkan hade, enligt Rhedin, ett behov av självständighet. I den tyska kyrkostriden ansåg han att det i Tyskland, genom den nya tyska rikskyrkan hade utvecklats en ”så kallad kristendom” och att det gick att skymta tendenser av ”hedendom”. Hans ställningstagande skulle med lätthet kunna tolkas som mindre positiva till nationalsocialismens partipolitiska inflytande i den kristna kyrkan. Rhedin uttryckte på ett tvetydligt sätt vem av de båda sidorna i den tyska kyrkostriden han i längden trodde skulle segra. Detta kan leda till en osäkerhet i frågan om vilken sida Rhedin stod på i kyrkostriden trots att han var tydlig i sin kritik av den nya tyska rikskyrkan. I jämförelse med DSN, som i sina artiklar uttryckte en positiv inställning för den nya tyska rikskyrkan, och hälsade en enad tysk kyrka välkommen, tog Rhedin avstånd ifrån nationalsocialismens inflytande i kyrkan.

Kristallnatten, som var ett uttryck för nationalsocialismens antisemitiska agerande, blev ett tydligt ställningstagande mot nationalsocialismen för Rhedin. Han var en sörjande tysklandsvän som inte kunde förlika sig med den tyska regeringens agerande mot judarna. Rhedin beskrev att även judarna var medmänniskor som borde älskas och respekteras. Det är en kristens plikt att bemöta sina medmänniskor med kärlek. Tyskland, som enligt Rhedin, stod på en kristen grund borde ha handlat efter detta. DSN höll inte alls med Rhedin vilket gick att utläsa i tidningens artiklar. Tidningen ansåg att det var rätt åt judarna och att de skulle sättas på plats. Däremot diskuterade DSN huruvida det var det bästa sättet att göra det på, då tyska regeringens agerande hade lett till att motståndarna till det nya Tyskland hade fått fler argument för sitt negativa ställningstagande. Dessutom hade tyska regeringens agerande lett till en omfattande förstörelse av landets egendom vilket skulle leda till onödiga omkostnader vid en restaurering.

Invasionen och ockupationen av Norge var en händelse som både Rhedin och DSF ansåg var Englands fel. Det var Englands fel att stormaktskriget hade förflyttats till Norden. Rhedin uttryckte ett relativt avvaktande ställningstagande till vad invasionen av Norge skulle visa sig leda till men uttryckte aldrig att han stod på Tysklands sida i kriget vilket DSF klart och tydligt gjorde. Rhedin och DSF var eniga om att Sverige skulle förbli fritt. Rhedin ansåg

dock inte att Tysklands invasion av Norge var något som skulle påverka Sverige utan uppmanade sina läsare till att vänta och se. DSF uppmanade sina läsare till att gå ut i kamp för att skydda Sverige mot eventuella ockupationer, oavsett om det var tyskarna eller engelsmännen som ville kränka Sveriges neutralitetsförklaring.

Gällande kyrkostriden i Norge, där prästerna hade lagt ned sina ämbeten i protest mot nationalsocialismens inflytande i den norska kyrkan, uttrycker Rhedin återigen att kyrka och politik inte ska relateras till varandra. DSF intog här motsatt position och menade att kyrkan tjänade på att vara en del av politiken då de människor som de arbetade med var desamma. DSF såg alltså inga problem med att det nationalsocialistiska partiet hade gjort ett intåg i den norska kyrkan.

Efter Tysklands kapitulation och Sovjets seger i andra världskriget uttryckte Rhedin en oro för vad som skulle komma att ske. Han kunde inte förlika sig med att Sovjet fick härja fritt och såg som en befriare. Rhedin menade att kriget skulle komma att fortsätta så länge Sovjet hade friheten till att göra som de ville. Detta var även en oro som DSF uttryckte i sina artiklar. Gällande behandlingen av tyskarna efter kriget var Rhedin även där skeptisk till om det som skedde i Europa var kristligt och rättvist. Rhedin uttryckte att det tyska folket efter krigets slut var ett utsatt folk som andra människor ansåg sig ha rätten att ”spotta på”. Detta var också något som han upplevde kom till uttryck i Nürnbergrättegången som påbörjades i november 1945. Rhedin menade att om Sovjet fick fortsätta att göra som de ville skulle det snart uppstå fler krigsförbrytelser, då var frågan enligt Rhedin, om inte Sovjet var lika mycket krigsförbrytare som Tyskland. Denna åsikt genomsyrade även i DSF:s artiklar. Rhedin hoppades på att det tyska folket skulle resa sig. Både Rhedin och DSF var också överrens om att Hitler var död, trots den svenska pressens olika versioner om vad som hade hänt med honom. Den åsikt som främst skildes åt mellan DSF och Rhedin var judarnas delaktighet i det som hade skett och som skedde efter krigets slut. DSF hävdade att mycket av det som skedde i Europa var judarnas fel. Ett exempel som tas upp i DSF är Sovjets kommunism, den hade sitt ursprung hos judarna då Marx vars idékomponenter var upphovsman till kommunismen. Likaså var Nürnbergrättegångarna en hämndaktion från judarna. Dessa åsikter går inte att finna i Rhedins kolumn. Han skrev egentligen ingenting angående judarna, framförallt skyllde han inte kriget eller krigets efterspel på judarna.

Undersökningens definition av nationalsocialist var att personen:

- a) Ville att Nazityskland skulle vinna kriget.

- b) Anammade nationalsocialismens rasbiologi som kom till uttryck i antisemitismen.

Genom att applicera dessa ovanstående punkter på Ivar Rhedins kolumn *Från vår horisont/Horisonten* går det att konstatera att han beskrev sig själv i artikeln gällande Kristallnatten och i artiklarna gällande Tysklands kapitulation som en tysklandsvän men uttryckte vare sig en positiv eller negativ inställning till nationalsocialismen under perioden 1934-1945. Rhedin skrev ingenting positivt om nationalsocialismen i Tyskland eller på annat sätt visade tendenser till att han ansåg att nationalsocialismens agerande skulle ha varit rätt. Han uttryckte snarare ett tydligt ogillande till nationalsocialismens partipolitiska intåg i både den tyska och norska kyrkan även fast han inte på ett tydligt sätt uttryckte ett ogillande för det nationalsocialistiska partiet *Deutsche Christen* i Tyskland eller för *Nasjonal Samling* i Norge. Inför Tysklands invasion och ockupation av Norge, var Rhedin avvaktande och ville inte skriva något förhastat. Rhedin skrev visserligen att det var Englands fel att tyskarna invaderade Norge men uttryckte samtidigt inte ett positivt ställningstagande till tyskarnas krigföring. För honom var det viktigt att Sverige förblev fritt från krigets härjningar. Angående Tysklands kapitulation och på så sätt Sovjets seger över Tyskland i andra världskriget går det att utläsa att Rhedin inte ansåg att Sovjet, på grund av den ideologi som låg till grund i det sovjetiska samhället, var den rätta segraren. Han uttryckte flera gånger en negativ inställning till Sovjet. Utifrån detta skulle det gå att spegla Rhedin som en person som önskade Tysklands seger, men detta är ingenting som han klart och tydligt skriver i sin kolumn. Däremot beskrev han, precis som i artiklarna angående Kristallnatten, att han var en tysklandsvän. Detta är något som han tydligt bekräftar i artiklarna efter krigets slut genom att bland annat beskriva det tyska folket som ”Europas största folk”, genom att trycka på att han tycker att det tyska folket behandlas orättvist samt att han hoppas på att det tyska folket ska resa sig upp igen efter kriget. Däremot går det inte att utläsa att han önskar att Nazityskland skulle vinna kriget med allt vad det innebär av nationalsocialismens inflytande i kyrka och samhälle. På den andra punkten som gällde en positiv ställning till antisemitismen konstaterar undersökningen av Rhedins kommentarer kring Kristallnatten att han inte uttryckte en positiv ställning till nationalsocialismens antisemitism utan snarare förkastade den tyska regeringens orättfärdiga agerande mot judarna. Av detta kan vi dra slutsatsen att det inte går att tolka Ivar Rhedins åsikter i hans kolumn *Från vår horisont/Horisonten* i *Göteborgs Stifts-Tidningen*, under perioden 1934-1945, som vare sig positiva eller negativa till nationalsocialismen då han var sparsam med ordentliga och klara kommentarer angående det nationalsocialistiska partiets

genomslag i Tyskland och Europa. Det som går att tillskriva Rhedin, är att han var en tysklandsvän före, under och efter andra världskriget.

8.1. Sammanfattning

Ivar Rhedin var under 1930- och 1940 talet verksam i Göteborg som präst i Svenska kyrkan, redaktör och ansvarig utgivare för *Göteborgs Stifts-Tidning* samt under ett par år partiledare för *Kyrkligt Folkparti*. Under denna tid kom Hitler att ta över makten i Tyskland och införa sin nationalsocialistiska ideologi. Detta ledde till att Tysklands omvärld var tvungen att förhålla sig till och ta ställning till nationalsocialismen. Ivar Rhedin offentliggjorde sitt ställningstagande till Tyskland och Hitler i sin kolumn *Från vår horisont/Horisonten* i *Göteborgs Stifts-Tidning*. Efter andra världskriget har det visat sig att det har funnits ett behov av att klassificera personer, framförallt på den svenskkyrkliga arenan, efter deras agerande under kriget samt ställningstagande till Hitler och nationalsocialismen. Bilden av Ivar Rhedins relation till nationalsocialismen är omtalad och splittrad. Ingmar Brohed beskriver Rhedin i sin bok *Religionsfrihetens och ekumenikens tid* (2005) som en person som visade stor samstämmighet med nationalsocialismen och uttryckte närstående åsikter gällande antisemitismen.²¹⁹ Lars Gunnarsson beskriver Rhedin i *Svenskt Biografiskt Lexikon* (2013) som en person som var positivt inställd till nationalsocialismen men som redan på 1920-talet tog avstånd från antisemitismen.²²⁰ Genom att undersöka och jämföra Rhedins åsikter, gällande den tyska kyrkostriden, Kristallnatten, invasionen och ockupationen av Norge, de norska prästernas nedläggande av sina ämbeten i protest mot nationalsocialismen och Tysklands kapitulation med den svenska nationalsocialistiska tidningen *Den Svenske nationalsocialisten/Den Svenske folksocialistens* kommentarer till samma händelser och med en tydlig definition av begrepp *nationalsocialist* har det varit möjligt att få fram ett bidrag till debatten om Rhedins relation till nationalsocialismen. Rhedin var inte positivt inställd till den nya tyska rikskyrkan som var nationalsocialistisk färgad, han kallade den bland annat för ”en så kallad kristendom” och menade att den var influerad av ”hedendom”. Rhedin påpekar också att kyrka och politik inte går hand i hand. Gällande den tyska kyrkostriden stod tidningen *Den Svenske nationalsocialisten* tydligt på den nya tyska rikskyrkans sida. Den ansåg att det var bra att nationalsocialismen hade samlat de tyska evangeliska kyrkorna för att grunda en enad, stark, protestantisk kyrka som bar ut det rena evangeliska vittnesbördet.

---

²¹⁹ Brohed, 2005 s. 172

²²⁰ Gunnarsson, 2013 s. 3, 4

Kristallnatten som blev en yttre handling för nationalsocialismens antisemitiska ståndpunkt förkastade Rhedin helt och hållet. Han beskrev sig som en sörjande tysklandsvän som inte kunde förstå hur ett land som stod på en kristen grund kunde handla så orättfärdigt mot sina medborgare som också borde räknas som deras medmänniskor. Tidningen *Den Svenske nationalsocialisten* menade att Kristallnatten var ett sätt för den tyska nationalsocialistiska regeringen att sätta judarna på plats. Det må hända, menade artikelförfattarna i DSN, att det kanske inte var det bästa sättet att göra det på då restaureringen av de tyska städerna blev nödvändigt efter förstörelserna samt att det nya Tysklands anseende i utrikespolitiken blev försämrat men det var nödvändigt att sätta judarna på plats. Rhedin uttryckte sig väldigt otydligt gällande vad han ansåg om Tysklands invasion och ockupation av Norge. Han skyllde händelsen på England då deras neutralitetskränkning av Norge hade lett till Tysklands invasion. Rhedin uttryckte också att det för honom var viktigt att Sverige förblev fritt. Den tyska invasionen av Norge skyllde *Den Svenske folksocialisten* precis som Rhedin på England. England var skyldig till att stormaktskriget hade kommit till Norden. Artikelförfattarna i DSF uttryckte en önskan om att Nazityskland ska vinna kriget men menade samtidigt att vinsten inte fick gå ut över Nordens frihet, framförallt inte över Sveriges frihet. De norska prästernas nedläggande av sina ämbeten som protest mot nationalsocialismens intåg i den norska kyrkan kommenterade inte Rhedin. Han uttryckte att det under den aktuella perioden inte fanns tillförlitlig fakta och att det därför inte gick att ge en nyanserad och tillförlitlig bild av händelsen. Dock poängterar Rhedin återigen kyrkans behov av självständighet gentemot politiken. *Den Svenske folksocialisten* tar inte heller den ställning till händelsen. Istället kommenterades de nationalsocialismens inflytande på det norska samhället samt den norska kyrkan i stort. Till att börja med menade tidningen att norrmännen skulle vara glada över att Quisling, en landsman hade tagit över makten i Norge trots att detta innebar en förändring i Norges politik. När en politisk förändring sker i ett land sker det även en förändring i landets kyrka. I motsats till Rhedin, menade tidningen, att den ansåg att kyrkan borde ta tillvara på den politiska strömningen då den, precis som kyrkan, arbetade med samma människor. Gällande Tysklands kapitulation samt månaderna efter krigets slut gick det att utläsa i Rhedins kolumn att han var orolig för vad som skulle komma att ske när Sovjet fick handla obehindrat. Enligt Rhedin var inte kriget över så länge Sovjet regerade i Europa. Detta var en åsikt som även framkom i *Den Svenske folksocialisten*. Rhedin ansåg också att tyskarna efter kriget behandlades orättvisst och att människor runt omkring dem föraktade dem. Ett exempel på detta var Nürnbergrättegången, Rhedin ansåg att om Sovjet nu fick göra som de ville skulle det komma att bli fler krigsförbrytelser som kanske

till och med var värre än Tysklands. Även detta var åsikter som framkom i *Den Svenska folksocialisten*. Gällande Hitlers död var Rhedin och *Den Svenska folksocialisten* överrens om att så var fallet, oavsett vad den svenska pressen skrev. *Den Svenske folksocialisten* hävdade att mycket av det som hade skett under krigets år, Sovjets vinst samt Nürnberggrättegången var judarnas fel. Framförallt var Nürnberggrättegången en hämndaktion från judarna. Även Sovjets kommunism var judarnas fel, ansåg DSF, då Marx, som är grundaren till kommunismen var jude. Hatet mot judarna var ett genomgående tema för tidningen efter Tysklands kapitulation och tidningen ansåg att den svenska nationalsocialistiska kampen var tvunget att fortsätta så länge Sovjet och judarna hade makt i världen.

8.2. Slutsats

Undersökningens huvudfrågeställning löd i 1.1:

Vilka ställningstaganden gör Ivar Rhedin i sin kolumn *Från vår horisont/Horisonten* i *Göteborgs Stifts-Tidning* gällande den nationalsocialistiska rörelsen i Tyskland?

Med stöd av ovanstående diskussion går det att konstatera att Ivar Rhedin i sin kolumn *Från vår horisont/Horisonten* i *Göteborgs Stifts-Tidning* ofta uttryckte sig tvetydigt och otydligt angående vilka ställningstaganden han intog gällande nationalsocialismen före, under och efter andra världskriget. Detta blir även tydligt vid en jämförelse med den samtida svenska nationalsocialistiska tidningen *Den Svenske nationalsocialisten/Den Svenske folksocialisten* som vid alla undersökta händelser stod bakom den tyska nationalsocialismen. Rhedin höll fast vid sin övertygelse om att kyrka och politik inte hör ihop. Detta uttalande ledde i många avseenden till att han inte behövde skriva mer ingående om nationalsocialismens politiska utveckling eller agerande i såväl kyrka som samhälle i Tyskland och Europa före och under och efter andra världskriget. Den enda gången som Rhedin uttryckte sig tydligt under undersökningsperioden var om Kristallnatten. Där gömde sig inte Rhedin bakom sin inställning till kyrka och politik utan skrev klart och tydligt att han, som tysklandsvän, inte kunde rättfärdiggöra det som den tyska regeringen gjorde mot de tyska judarna. På grund av sina otydliga svar går det inte att fullt ut bedöma Ivar Rhedin angående hans ställningstaganden till nationalsocialismen. Vid en jämförelse utifrån det Rhedin skriver med undersökningens definition av begreppet *nationalsocialist* går det att konstatera att Rhedins inställning var oklar rörande det första kriteriet, önskemålet att Nazityskland skulle vinna kriget. Angående det sista kriteriet där nationalsocialismens antisemitism skulle omfattas,

svarade Rhedin tydligt nej genom sin utläggning om Kristallnatten 1938. Rhedin var en tysklandsvän, han värnade om Tysklands kulturella, historiska samt religiösa arv, och hans åsikter och ställningstaganden gentemot nationalsocialismen måste förstås utifrån en gråskala, då han inte tydligt uttrycker några pronationalsocialistiska eller antinationalsocialistiska åsikter i sin kolumn *Från vår horisont/Horisonten* i *Göteborgs Stifts-Tidning* under perioden 1934-1945. Med stöd av undersökningen och dess slutsats går det också konstatera att Ingmar Broheds beskrivning av Ivar Rhedin i hans bok *Religionsfrihet och Ekumenikenstid* (2005), som beskriver Rhedin som en person som visade stor samstämmighet med nationalsocialismen och som uttryckte närstående åsikter gällande antisemitismen är missvisande.²²¹

---

²²¹ Brohed, 2005 s.172

9. Bibliografi

Tryckt och anförd litteratur

- Appelqvist, Gunnar
1993 *Lutherska samverkan i nazismens skugga: Sverige och Lutherakademien i Sondershausen 1932-45.* Stockholm: Graphic Systems.
- Berntson, Martin, Nilsson, Bertil & Wejryd, Cecilia
2012 *Kyrka i Sverige: Introduktion till svensk kyrkohistoria.* Malmö: DotGain AB.
- Brohed, Ingvar
2005 *Svensk kyrkohistoria band 8: Religionsfrihetens och ekumenikens tid.* Malmö: Elanders Berlings AB.
- Carlsson, Holger
1942 *Nazismen i Sverige: Ett varningsord.* Stockholm: Tryckeri AB Federativ.
- Carlsson, Sten & Rosén, Jerker
1980(1961) *Svenska historia, tiden efter 1718.* Lund: Berlings, Fjärde upplagan.
- Den Svenske nationalsocialisten
1938 "Jude mördar tysk diplomat" *Den Svenske nationalsocialisten* Årg. 6. (85/1938)
- Den Svenske folksocialisten
1945a "Bär svensk flagg" *Den Svenske folksocialisten* Årg. 13. (18/1945)
- 1945b "Beredskapen upphör" *Den Svenske folksocialisten* Årg.13. (19/1945)
- 1945c "Ord för fred" *Den Svenske folksocialisten* Årg.13. (20/1945)
- 1945d "Hitler lever" *Den Svenske folksocialisten* Årg. 13. (23/1945)
- 1945e "Tysklands barn väntar på hjälp" *Den Svenske folksocialisten* Årg. 13. (27/1945)
- 1945f "Bolsjevismen hota Europa" *Den Svenske folksocialisten* Årg. 13. (30/1945)

- 1945g "80,000 judar på en dag" *Den Svenske folksocialisten* Årg.13. (39/1945)
- 1945h "Nürnberg-processen" *Den Svenske folksocialisten* Årg. 13. (47/1945)
- Foss, Öyvind
2010(2009) *Kristallnatten*. Falun: ScandBook.
- Fulbrook, Mary
1998(1991) *Tysklands historia*. Lund: Wallin & Dalholm.
- Gunnarsson, Lars
1995 *Kyrkan, Nazismen och Demokratin; Åsiktsbildning kring Svensk kyrklighet 1919- 1945*. Edsbruk: Akademitryck AB.
- Hansson, E
1934 "Tyska kyrkostriden – Vad gäller det?" *Den Svenske nationalsocialsiten* Årg. 2. (37a/1934)
- Hart Liddell, BH
1971 *History of the Second World War*. New York: G.P. Putnams' Sons.
- Karlström, Nils
1976 *Kyrkan och Nazismen: Ekumeniska aktioner mot nazismen 1933-1934*. Östervåla: Tofters tryckeri AB.
- Kjölstad, Torbjörn
1973 *Norge*. Lund: Studentlitteratur.
- Lind, Martin
1975 *Kristendomen och nazismen: Frågan om kristendomen och nazismen belyst av olika ställningstaganden i Tyskland och Sverige 1933-1945*. Lund: Berling.
- Lindholm, S
1940 "För sent!" *Den Svenske folksocialisten* Årg. 8. (15/1940)
1940 "Norden erövrar!" *Den Svenske folksocialisten* Årg.8. (15/1940)
1945 "Döm ingen ohörd" *Den Svenske folksocialisten* Årg. 13. (18/1945)
- Lööw, Heléne
1990 *Hakkors och Wasakärven: En studie av nationalsocialismen i Sverige 1924-1950*. Munkedal: Munk Reklam.
2004 *Nazismen i Sverige 1924-1979*. Finland: WS Bookwell.
- Norborg, Lars-Arne & Sjöstedt, Lennart
1996(1970) *Grannländernas Historia*. Stockholm: Nordstedts Tryckeri.

- Norrman, Ragnar
1998 *Quislingkyrkan: Nasjonal Samlings Kyrkopolitik 1940-1945*. Eslöv: Symposion.
- Ny tid
1940 ”Det politiska hörnet: Svenska quislingar” *Ny Tid* Årg. 49. (95/1940)
- Ofstad, Harald
1972 *Vårt förakt för svaghet: Nazismens normer och värderingar - och våra egna*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.
- Oredsson, Sverker
1996 *Lunds universitet under andra världskriget: Motsättningar, debatter och hjälpinsatser*. Malmö: Team Offset.
- Rhedin, Ivar
1934a ”Från vår horisont” *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 146. (17/1934)
1934b ”Från vår horisont” *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 146. (20/1934)
1934c ”Från vår horisont” *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 146. (33/1934)
1934d ”Från vår horisont” *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 146. (34/1934)
1934e ”Från vår horisont” *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 146. (43/1934)
1934f ”Från vår horisont” *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 146. (46/1934)
1934g ”Från vår horisont” *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 146. (49/1934)
1934h ”Från vår horisont” *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 146. (52/1934)
1938 ”Från vår horisont” *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 150. (46/1938)
1940a ”Horisonten” *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 152. (16/1940)
1940b ”Horisonten” *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 152. (17/1940)
1942a ”Horisonten” *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 154. (15/1942)
1942b ”Horisonten” *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 154. (16/1942)
1942c ”Horisonten” *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 154. (17/1942)
1942d ”Horisonten” *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 154. (21/1942)

- 1945a "Horisonten" *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 157. (19/1945)
- 1945b "Horisonten" *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 157. (20/1945)
- 1945c "Horisonten" *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 157. (23/1945)
- 1945d "Horisonten" *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 157. (24/1945)
- 1945e "Horisonten" *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 157. (25/1945)
- 1945f "Horisonten" *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 157. (26/1945)
- 1945g "Horisonten" *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 157. (29/1945)
- 1945h "Horisonten" *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 157. (32/1945)
- 1945i "Horisonten" *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 157. (37/1945)
- 1945j "Horisonten" *Göteborgs Stifts-Tidning* Årg. 157. (44/1945)

Ryman, Björn

- 2010 *Brobyggarkyrkan – Svenska kyrkans engagemang i utrikesfrågor.*
Malmö: DotGain AB.

Tamelander, Michael & Zetterling, Niklas

- 2000 *Den nionde april-Nazitysklands invasion av Norge 1940.* Falun: AIT Falun AB.

Wärenstam, Erik

- 1970 *Fascismen och nazismen i Sverige 1920-1940.* Uppsala: Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB.

Tryckta källor med ej identifierade signaturer

Frontman

- 1940 "Hur går det för Sverige?" *Den Svenske Folksocialisten* Årg. 8. (16/1940)

Md

- 1934 "Kyrkan och ungdomen" *Den Svenske nationalsocialisten* Årg. 2. Q (40/1934)

P.D.

- 1938 "Händelserna i Tyskland" *Den Svenske nationalsocialisten* Årg. 6. (86/1938)

Internet

2013 Gunnarsson, Lars *Svensk Biografiskt Lexikon Ivar D Rhedin*
<http://sok.riksarkivet.se/slb/artikel/6647> (2013-11-21)